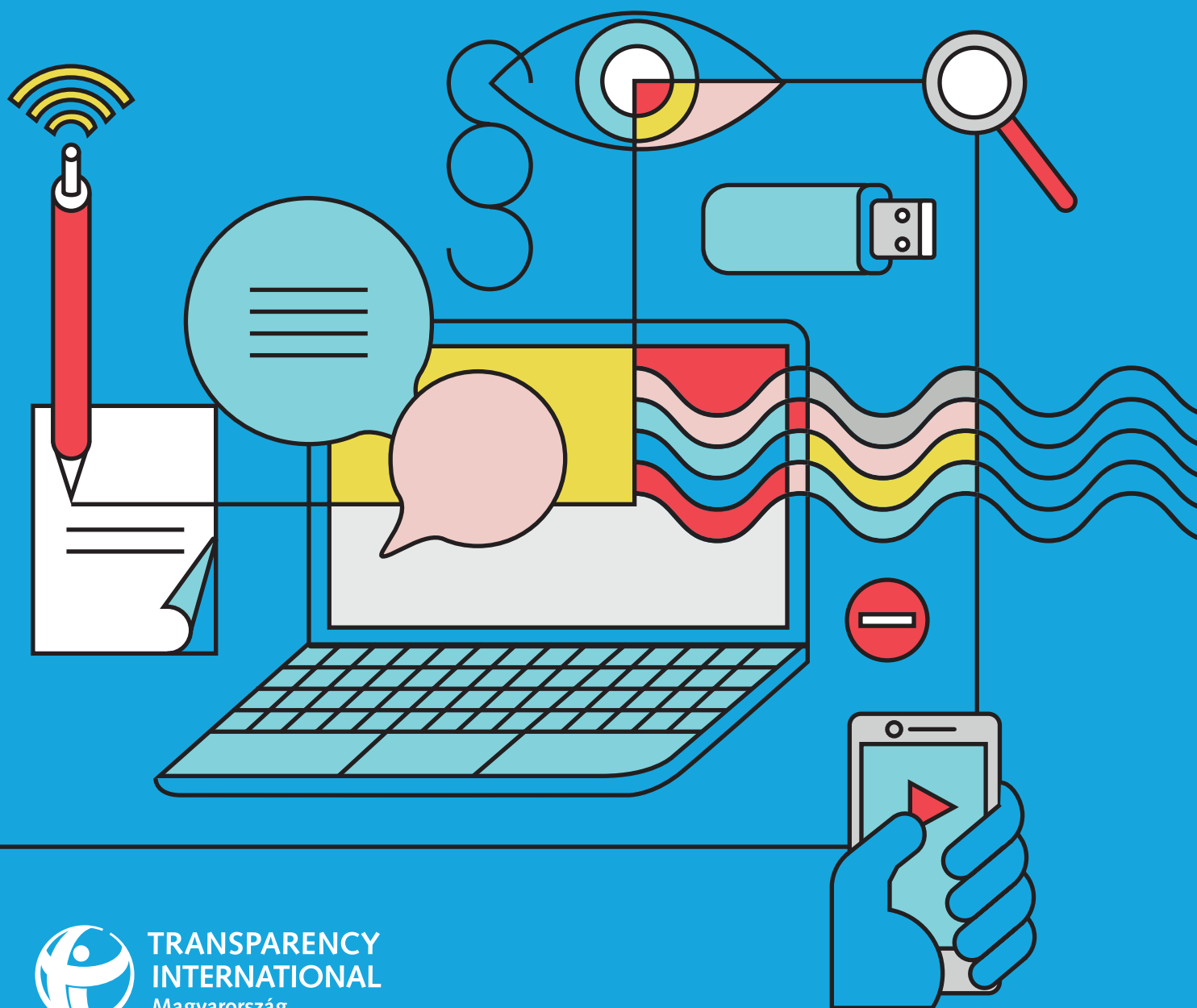

A negyedik hatalmi ág megtörése

Kihívások, fogódzók és ellenállási lehetőségek
a NER médiarendszerében

TRANSPARENCY
INTERNATIONAL
Magyarország

Készítette a Transparency International Magyarország Alapítvány

Grafika és tördelés: Schiffer Kata

Szerkesztette: Martin József Péter és Jávor Marcell Dénes

1055 Budapest, Falk Miksa utca 30.

www.transparency.hu

A kézirat lezárásának dátuma: 2025. augusztus 31.

**TRANSPARENCY
INTERNATIONAL**
Magyarország

Tartalom

5

Előszó

A NER nexusai

Martin József Péter

6

Fokozódó közös európai fellépés

A médiapluralizmus helyreállításának esélyei

Gosztonyi Gergely

10

Elhallgatott információk

Mi kérdezzünk, ők nem válaszolnak

Sarkadi Zsolt

13

Közérdekű adatok nyilvánossága

Szemléletváltás kell!

Ligeti Miklós

18

Félreértelmezett adatvédelem

Sajtószabadság helyett cenzúra

Zsiborás Gergő

19

Gondolatok negyven év magyarországi tudósítói munkájáról

A kísérlet vége – vagy éppen kezdete?

Nick Thorpe

22

Védekezés a propagandagépezet ellen

Nem sok eszköz maradt

Nehéz-Posony Kata

Előszó

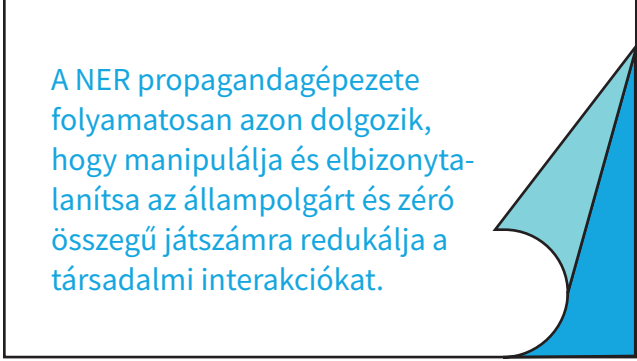
Martin József Péter A NER nexusai

A világhírű történész és bestseller-író, Yuval Noah Harari nem aprózza el a történetírást. A Sapiens című kötetében az egész emberiség (politika-, társadalom-, sőt biológia-) történetét tárta elénk, legújabb művében, a Nexusban pedig az információ és a hálózat(ok) történeti áttekintését kínálja számunkra. (A középső, Homo Deus, inkább futurologia, számomra talán ez volt a legkevésbé meggyőző kötet, talán pont azért, mert egy történésztől elsősorban igazolható állításokat vár az ember.)

A Nexus forrásértékű remekmű, amelynek egyik – bár korántsem egyedüli – olvasata az, hogy miként különböztethető meg egymástól a demokratikus, illetve a populista és autokratikus nyilvánosság, milyen információs csatornákkal, hálózatokkal operál az egyik, illetve a másik rendszer.

A könyv egyik kulcsfogalma az „önhelyesbítő mechanizmus”, amely a sajtóra éppúgy vonatkoztatható, mint a tudományra. Persze csak demokratikus, s ezért plurális, decentralizált körülmények között. Az autokratikus és a totalitárius rendszerekből ugyanakkor pont ez hiányzik, nem képesek önkorrekcióna, mert azt hiszik és azt hitetik el, hogy a „vezér” és a „központ” mindent jobban tud. Félnék az érdemi visszacsatolástól és vitától, mert minden ilyenben a hatalmuk elvesztésének lehetőségét látják. Ezért aztán – fejti ki alaposan Harari –, az információ felhasználásának „cinikus szemléletét” teszik magukévá. A populisták szerint minden emberi interakció harc, ember embernek farkasa (miként egykoron Thomas Hobbes írta), nem lehet tudni, hogy mi az igazság (azaz mégis: nincs igazság), az nyer, aki legyőzi a másikat. Harari ezt a szemléletet természetesen elutasítja, miként az információ másik – „naiv” – értelmezését is, amely szerint az (egyre több) információ egyenlő lenne az igazsággal, vagy legalábbis az odavezető úttal. Nem kétséges, hogy napjaink demokráciadeficitese világában a cinikus megközelítést tartja veszélyesebbnek.

A könyv, bár világtrendekről szól, megemlíti az Orbán-rendszert is, mint a hibrid (értsd: demokrácia és diktatúra közötti), populista, autokrata rezsim egyikét. A NER médiavilága sajnos éppen olyan, amilyennek Harari leírja a cinikus információkezelést. A kormánypárti média és a propagandagépezet folyamatosan azon dolgozik, hogy manipulálja és elbizonytalanítsa az állampolgárt és zéró összegű játszámra redukálja a társadalmi interakciókat. A NER médiavilága hű tükrö a rendszer működésének: a hazugságok, csalások és lopások sorozatának.

A NER propagandagépezete folyamatosan azon dolgozik, hogy manipulálja és elbizonytalanítsa az állampolgárt és zéró összegű játszámra redukálja a társadalmi interakciókat.

Ebben a kis kötetben újságírók és (média)jogászok segítségével fogódzót igyekszünk nyújtani a mai média-rendszer megértéséhez, és ahhoz, hogy miként lehet mégis túlélni, és a szakma szabályai szerint újságíróként dolgozni a NER körülményei között. Remélem, hogy a kiadvány fogódzót ad az Olvasónak, és Hararit parafrázálva, új kapcsolódásokat indít el.

A szerző a Transparency International Magyarország ügyvezető igazgatója

Fokozódó közös európai fellépés A médiapluralizmus helyreállításának esélyei

A magyar médiapiac az elmúlt másfél évtizedben gyökeres átalakuláson ment keresztül, amelynek során a NER nem csupán új médiabirodalmat épített ki, hanem átfogó hatalmi és információs struktúrát hozott létre. A 2010 utáni korszak egyik meghatározó vonása a médiapiac gyors átalakulása, amely egyszerre zajlott le jogszabályi, gazdasági és technológiai szinteken. A leglátványosabb fordulópontot a 2018 végén létrehozott Közép-európai Sajtó és Média Alapítvány (KESMA) megalakulása jelentette, amely több száz, korábban magántulajdonban lévő médiumot vont össze egyetlen alapítvány fennhatósága alá. Ez a médiakoncentráció nemcsak példátlan az Európai Unióban (EU), de ellentétesnek tűnik a médiapluralizmust védő európai normákkal is.

A NER médiapolitikája tudatosan épít a gazdasági eszközökkel történő piacbefolyásolásra. Az állami reklámköltségek elosztása drasztikusan torzítja a piacot. A kormány szinte kizárólag a hozzá lojális médiumokat támogatja hirdetéseivel, míg a független vagy kritikus orgánumok nemcsak ebből szorulnak ki, hanem – informális nyomás hatására – gyakran üzleti partnereik is eltűnnek. Ezzel párhuzamosan a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság (NMHH) és annak Médiatanácsa – amely sajnálatos módon kizárólag kormánypárti tagokból áll – olyan környezetet hozott létre, amely bizonyos esetekben lehetővé teszi a kritikus hangok frekvenciáról való kiszorítását (mint például a Civil Rádió vagy a Klubrádió esetében), valamint a médiatulajdonosi viszonyok átláthatatlanabbá tételét. Ugyanakkor a Médiatanács például a Tilos Rádió számára továbbra is lehetővé tette a működést, azaz a rendszerbe – Boris János kifejezését kölcsön véve – adaptív módon biztonsági szelepek vannak beépítve.

Ezzel a koncentrált hatalommal szemben különösen nehéz helyzetbe kerültek a független újságírók, akik a tradicionális fenyegetéseken – például megbízások visszavonása, informális nyomásgyakorlás – túl ma már digitális eszközökkel történő megfigyeléssel, lejárató kampányokkal és jogi eszközökkel (például SLAPP-perekkel) is szembesülnek (lásd erről Nehéz-Posony Kata írását a 26. oldalon és Zsiborás Gergő írását a 18. oldalon). A Pegasus-ügy különösen jól mutatja, hogyan kapcsolódik össze a politikai hatalom technológiai és

jogi eszközökkel az információs tér feletti kontroll gyakorlásában. Bár ezek a veszélyek nem teljesen újak – a politikai hatalom és a média konfliktusa nem a digitális korszak sajátossága –, mára sokkal kifinomultabbá, átfogóbbá és nehezebben kivédhetővé váltak.

A Pegasus-ügy különösen jól mutatja, hogyan kapcsolódik össze a politikai hatalom technológiai és jogi eszközökkel az információs tér feletti kontroll gyakorlásában.

Uniói jogi lépések a média torzulása ellen

Fontos azonban azt is látni, hogy Magyarországon az elmúlt másfél évtized során bizonyos szempontból stabilizálódott a médiapiac: jelentős számú helyi és online médium működik, amelyek új típusú finanszírozási modellekkel (például támogatói finanszírozás vagy előfizetési rendszer) képesek életben maradni. A Telex.hu, a 444.hu vagy a Partizán példája mutatja, hogy léteznek olyan kormánytól független platformok, amelyek képesek elérni a közönséget és alakítani a közbeszédet.

Emellett a kormány részéről is gyakran hangoztatott érv, hogy a médiapolitika az EU-ban tagállami hatáskör, így intézkedéseik a kulturális szuverenitás védelmét szolgálják. A globális technológiai platformokhoz képest erős közszolgálati médiastruktúra fenntartása a vidék elérése érdekében Magyarországon is fontos lenne, mert így bizonyos oktatási és kulturális tartalmak fenntartásában is szerepet játszana. A közmédia bizonyos területeken valóban elér vidéki, alulreprezentált társadalmi csoportokat, és egyes tematikus csatornái a kulturális és tudományos ismeretterjesztésben is szerepet játszanak. Más kérdés, hogy a közszolgálati média valódi ethosza létezik-e még hazánkban.

Az EU többször is megpróbált – jogi, politikai és pénzügyi eszközök használatával – fellépni a tagállamokban zajló, médiapluralizmust sértő folyamatokkal szemben. Az Európai Unióról szóló szerződés 7. cikke szerinti eljárás, a különféle kötelezettségszegési eljárások, valamint az uniós források kifizetésének felfüggesztését lehetővé tévő feltételeességi mechanizmus mind azt a célt szolgálják, hogy az uniós alapértékeket sértő gyakorlatokat visszaszorítsák. Ezek az eszközök azonban gyakran lassúak, politikai konszenzust igényelnek, vagy egyszerűen nem bírnak azonnali szankcionáló erővel.

A Tömegtájékoztatás Szabadságáról szóló, 2024-ben elfogadott rendelet (European Media Freedom Act, EMFA) új típusú jogi keretet kínál. Célja a politikai beavatkozás korlátozása a köz-

szolgálati médiában, az állami hirdetések transzparens elosztása, valamint a médiatulajdonosi és finanszírozási viszonyok átláthatóvá tétele.

Az EMFA előírja, hogy a közszolgálati média vezetőit átlátható, objektív kritériumok alapján kell kinevezni, elbocsátásuk pedig csak világosan meghatározott, szakmai alapon történhet. Emellett védi az újságírókat az állami megfigyeléstől, az információforrásaik felfedezésére irányuló kényszertől és a digitális eszközökkel történő nyomásgyakorlástól. Az EMFA létrehoz egy európai szintű testületet is, amely a nemzeti szabályozó hatóságok együttműködését koordinálja, és ellenőrzi a jogi normákban foglalt szabályok betartását.

Az EU többször is megpróbált – jogi, politikai és pénzügyi eszközök használatával – fellépni a tagállamokban zajló, médiapluralizmust sértő folyamatokkal szemben. Ezek az eszközök azonban gyakran lassúak, politikai konszenzust igényelnek, vagy egyszerűen nem bírnak azonnali szankcionáló erővel.

A magyar médiapiac nem csupán a központosításról szól: új típusú médiumok, alternatív finanszírozási modellek és nemzetközi támogatások révén még mindig él és ellenáll.

Az EMFA mellett az EU másik fontos új jogszabálya, a 2022-ben elfogadott Digitális Szolgáltatásokról szóló rendelet (Digital Services Act, DSA) is fontos szerepet játszik a médiapiac szabályozásában. A DSA célja elsősorban az online platformok működési átláthatóságának növelése és a digitális tér biztonságának erősítése. Az ajánlórendszerek megismerhetőségének növelése, a hirdetési ökoszisztéma szabályozása, valamint a gyűlöletbeszéd és félretájékoztatás elleni fellépés mind olyan elemek, amelyek közvetetten hozzájárulhatnak egy tisztességebb médiakörnyezet kialakításához. A DSA az online óriásplatformokra (very large online platform, VLOP) és a nagyon népszerű online keresőprogramok (very large online search engine, VLOSE) vonatkozó extra előírásokkal próbálja meg visszaszorítani a digitális piacot uraló szereplők túlzott hatalmát, és megpróbál védelmet nyújtani a tartalomgyártók, köztük a független újságírók számára is. A szabályozás előírja, hogy ezek a platformok rendszeresen értékeljék, milyen hatással vannak a közbeszédre és a társadalmi vitákra, és ezekről meghatározott időközönként jelentést is kell készíteniük.

Jön az orwelli Nagy Testvér vagy erősödik a közös fellépés?

Több európai tagállam ugyanakkor megpróbál ellenállni ezeknek a törekvéseknek: a belpolitikai kommunikációban „orwelli” kontrollmechanizmusként vagy cenzúraként mutatják be azt. E megközelítés szerint a nemzeti szuverenitás mindenek felett áll, így még az uniós tagság jogi kötelezettségeivel szemben is érvelhető. E tagállamok álláspontja szerint a brüsszeli szabályozások politikai motivációjúak, amelyek legfőbb célja a jobboldali, konzervatív kormányok ellehetlenítése, és a nemzeti médiapolitikák feletti ellenőrzés átvétele. A támogatók ugyanakkor ezzel szemben hangsúlyozzák, hogy az ilyen jogszabályok célja az egységes európai médiapiac védelme, ahol a verseny nem torzulhat a tagállamokban a politika beavatkozása következtében.

Ezen ellentétek mellett is egyértelmű, hogy az uniós eszköztár az utóbbi években jelentősen bővült, és egyre specifikusabb jogi alapokon nyugszik. Az EMFA és a DSA mellett felállításra került a Médiaszolgáltatások Európai Testülete is, amely képes lehet a tagállami gyakorlatok összehangolására, valamint a hatékonyabb panaszkezelésre és a vizsgálatok eredményesebb lefolytatására. Emellett mind az Európai Unió Bíróságának, mind az Emberi Jogok Európai Bíróságának az ítélkezési gyakorlata is erősíti a közös médiapiaci értékek védelmét és számos esetben zsinórmértékül szolgálhat.

Összességében az EU jogi eszköztára ma már széles, de ezeknek az eszközöknek az alkalmazása összehangolt politikai szándékot igényelne a tagállamok részéről, ami egyelőre hiányzik. Mindezzel párhuzamosan az EU-n belül is egyre sürgetőbbé válik annak felismerése, hogy a jogállami értékek védelméhez nem elegendőek a hosszadalmas, sokszor éveken át tartó eljárások. A médiapluralizmus leépítése ugyanis olyan gyors és mélyreható folyamat lehet, amelyet utólagos eszközökkel már nehéz orvosolni. Ezért a jogi fellépés mellett szükség van politikai bátorságra, tagállami és civil koalíciók létrehozására, valamint a támogatói finanszírozási modellek megerősítésére is, amelyek legalább részben képesek lehetnek anyagi bázist biztosítani a független sajtónak.

Ráadásul az internet térhódításával új veszélyek is megjelentek. A tudományos diskurzusban elterjedt „neomedievalizmus” és „technofeudalizmus” kifejezések azt írják le, hogy miként töredezik szét az internet: az állam- és a nagyhatalmú platformok mellett a felhasználók inkább „digitális jobbágyként” jelennek meg algoritmusok irányítása alatt. Ez az analógia segít megérteni, miért fontos az EU által javasolt szabályozás: hogy legalább részben visszaszorítsa egyrészt az online óriásplatformok sokszor autoriternek tűnő, karkai hatalmát, másrészt az állam szerepét a kiegyensúlyozott közbeszéd torzításában.

A politikai akarat, az európai intézményi fellépés határozottsága, valamint a civil társadalom kitartása együttesen dönthetik el, hogy a magyar médiatér visszafordul-e a pluralizmus és a szabadság irányába, vagy véglegesen egy központosított, lojalitásalapú rendszerbe süllyed.

Civil kurácsi

Összefoglalva elmondható, hogy a magyar médiaszabadság helyzete az elmúlt másfél évtizedben jelentősen átalakult. A hatalom jogi, gazdasági és technológiai eszközöket egyaránt bevetett a nyilvánosság feletti kontroll megszerzésére, miközben az EU eszköztára – bár bővül – sok esetben nem képes gyors vagy visszafordíthatatlan lépések megtételére. Ugyanakkor a magyar médiapiac nem csupán a központosításról szól: új típusú médiumok,

alternatív finanszírozási modellek és nemzetközi támogatások révén még mindig él és ellenáll. A politikai akarat, az európai intézményi fellépés határozottsága, valamint a civil társadalom kitartása együttesen dönthetik el, hogy a magyar médiatér visszafordul-e a pluralizmus és a szabadság irányába, vagy véglegesen egy központosított, lojalitásalapú rendszerbe süllyed.

A szerző egyetemi tanár

Elhallgatott információk Mi kérdezzünk, ők nem válaszolnak

„Ha közérdekű adat, akkor javaslom, kérjék ki, ha nem, akkor a lemondások után nem kívánok további információt adni. Talán először fordul elő, hogy valamire tudnék, és nem válaszolok” – mondta Gulyás Gergely, Miniszterelnökséget vezető miniszter 2024. február 16-án, a kegyelmi botrány kirobbanása utáni első kormányinfón, amikor több újságíró kollégámmal együtt azt próbáltam megtudni tőle, hogy Varga Judit igazságügyi miniszterként támogatási javaslattal vagy anélkül terjesztette Novák Katalin köztársasági elnök elé a bicskei gyermekotthon pedofil igazgatóját mentető K. Endre kegyelmi kérvényét.

Nem véletlen, hogy Gulyás nem akart válaszolni erre a kérdésre, hiszen akár igent, akár nemet mondott volna, egy-két további kérdéssel mindkét esetben eljuthattunk volna addig, hogy a kormányban Varga Juditon kívül esetleg mást is felelősség terhelhet a kegyelem megadásáért, de minimum rendkívül súlyos kommunikációs hibákkal működik a kabinet.

Miután Gulyás nem akart válaszolni a sajtótájékoztatón, a kormányzatban azt találták ki, hogy az általunk kért információ, azaz, hogy K. Endre kegyelmi kérvényét támogatásra javasolta-e az igazságügyi miniszter, K. Endre személyes adatának minősül, ezért soha nem tudhatjuk meg.

Az Orbán-kormány nem aszerint osztályozza az általa kezelt adatokat, hogy azok a jog szerint közérdekűek-e vagy nem, hanem aszerint, hogy a kormány politikai céljait szolgálja vagy hátráltatja az adott információ nyilvánosságra kerülése.

Titkolózás

A történet arra mutat rá, mennyire eredményesen titkol el bizonyos információkat a magyar kormányzat az aktuális politikai érdekei szerint. Az Orbán-kormány nem aszerint osztályozza az általa kezelt adatokat, hogy azok a jog szerint közérdekűek-e vagy nem, hanem aszerint, hogy a kormány politikai céljait szolgálja vagy hátráltatja az adott információ nyilvánosságra kerülése. Így lett hirtelen nyilvános adat a korábbi vezérkari főnök zsírleszívásából és villájának berendezéséből is azután, hogy Ruszin-Szendi Romulusz a Tisza Párt rendezvényein tűnt fel. Ruszin-Szendi kormányellenes kiállása nélkül ezeket az információkat a mai napig foggal-körömmel védelmeznék az Orbán-kormány hivatalnokai.

Önmagában az, hogy a hatalom megpróbálja eltitkolni a számára kínos információkat, nem magyar sajátosság, a hatalom természetéhez tartozik, hogy nem szereti, ha ellenőrzik. Az ellenőrzés alapfeltétele pedig az átláthatóság, éppen ezért a hatalom, lényegéből fakadóan, az átláthatóság csökkentésére törekszik. Az egyes kormányok között csak abban van különbség, hogy e törekvésében melyiknek mennyire szélesek a lehetőségei. A 2010 után egymást követő Orbán-kormányok lehetőségei pedig – a Fidesz (szinte) folyamatos kétharmados parlamenti többsége miatt – majdhogynem korlátlanok voltak ezen a téren.

Újságíróként alapvető feladatunk a hatalom ellenőrzése, az átláthatóság pedig eszközünk és célunk is, munkánk ezért a mindenkori hatalom rövidtávú politikai céljaival gyakran ellentétes.

Az információk elhallgatásának módszereit tekintve a Fidesz nem vezetett be nagy újításokat, egyszerűen csak nem mondják el, amit tudni szeretnénk. Viszont míg más országokban az újságíróknak – és sokszor maguknak az állampolgároknak is – megvannak a lehetőségeik arra, hogy kikényszerítsék az információt, amit a hatalom titkolni próbál, Magyarországon ezek a lehetőségek nagyon beszűkültek. A kormány sokszor még akkor sem ad ki információt, ha egyébként bíróság kötelezi erre, sőt a közérdekű adatokkal kapcsolatos bírósági ügyeket általában minden eszközzel hátráltatni próbálja.

2016 óta próbáltam kideríteni, hogyan segítette ki az Orbán-kormány 2012-ben a miniszterelnök szívének akkor még kedves Spéder Zoltán bankját, az FHB-t. Korábbi munkahelyemmel, a 444.hu-val még pert is indítottunk, de végül hamarabb járt le a megismerni kívánt adat 10 évre szóló „korlátozott terjesztésű” minősítése, minthogy a perben érdemben előre tudtunk volna lépni. Bár az FHB Bank megsegítését célzó bonyolult pénzügyi műveletek legtöbb részletét már korábban informátorok segítségével és a kormány által óvatlanul nyilvánosan hagyott adatmorzsa gyűjtögetésével sikerült kiderítenem, 2022-ben kizárólag azért tudtam csak megírni, hogy valóban minden úgy történt, ahogy sejtettem, mert lejárt egy bizonyos miniszteri utasítás titkosítása. Azóta sem tudok szabadulni a gondolattól, hogy ha időközben Spéder és a Fidesz vezetőinek viszonya nem romlik meg, a minősítést meghosszabbították volna, és ma sem lennének teljesen biztos információink az egész ügyről.

Politikai támadások

Ezzel párhuzamosan a kormány és a parlamenti többség az utóbbi másfél évtizedben adminisztratív eszközökkel is igyekezett nehezíteni az újságírók munkáját, de a legnagyobb kárt valószínűleg nem ezzel okozták, hanem a független szerkesztőségek ellen irányuló konkrét politikai támadásokkal és propagandával. A kormányzati befolyás alatt nem álló újságírók lejáratását célzó kampányok általában akkor erősödnek fel, amikor a parlamenti többség vagy a kormány egyébként is valamilyen új jogi eszközzel igyekszik lecsapni a független médiára. Ezekben az esetekben néha a füst nagyobb kárt okoz, mint maga a láng, az újságírói munka ugyanis az utóbbi 15 évben nem elsősorban, vagy nem csak jogi és adminisztratív változások miatt vált nehezebbé, hanem amiatt is, mert a kormány és a Fidesz holdudvara sokakban módszeresen aláásta a független médiába vetett bizalmat. Ennek csak az egyik következménye, hogy sokakat elbizonytalaníthattak abban, hogy megéri támogatni a független szerkesztőségeket. A mindennapi

újságírói munka során még nagyobb kárát látjuk annak, hogy egyre kevesebben mernek együttműködni újságírókkal, esetleg információkat szivároztatni.

Márpedig egy olyan országban, ahol a kormány minden lehetséges módon szűkíteni igyekszik az információkhoz való hozzáférést, egy újságíró számára elemi fontosságú, hogy megbízható forrásokat találjon. Éppen a kormány hozzáállása miatt egyre ritkább, hogy egy újságíró pusztán csak a nyilvánosan elérhető információk összeszedésével tudjon igazán nagy hatású tartalmat előállítani. Minden fontos cikkhez, minden jó videóhoz kellenek a források, akik sokszor a karrierjüket, megélhetésüket kockáztatva adnak tippeket az újságíróknak. Ezzel persze mind a kormány, mind a nagy cégek tisztában vannak, ezért is igyekeznek elrettenteni minél több embert attól, hogy újságírókkal működjenek együtt. Ha pedig valaki még ennek ellenére is megkeres egy újságírót, akkor mindent megtesznek, hogy kiderítsék, ki szivárogtat. Sokszor magát az újságírót is megpróbálják ilyen-olyan trükkökkel rávenni, hogy adja fel a forrását. Minden újságíró kötelessége, hogy ezeknek a törekvéseknek ellenálljon, nem csupán a saját munkája miatt, hanem azért is, mert ha akár csak figyelmetlenségből leleplezi a forrását, azzal másokat is elrettent attól, hogy együttműködjenek a médiával.

Forrásai mellett az újságíró elsősorban a kérdéseire támaszkodhat. Ezeket a kérdéseket nem lehet megspórolni, még akkor sem, ha szinte biztosak vagyunk benne, hogy úgysem kapunk választ. Abban az időben, amikor még Tiborcz István nem vállalta fel a BDPST Zrt. nevű ingatlanos cégét, „csak” a cég bejegyzésekor utalta a saját számlájáról az illetéket, megpróbáltam úgy kérdezni tőle, hogy utaltam a számlájára 444 forintot, és a közleményben tettem fel egy kérdést. Persze nem válaszolt, de legalább elmondhatom, hogy Tiborcz István tartozik nekem 444 forinttal. Az persze idegesített, hogy az Origo.hu-nak adott interjújában később azt mondta, korábban senki nem akarta igazán kideríteni, ki áll a BDPST Zrt. mögött, mert én igenis ki akartam. De ennek ellenére is megéri kérdezni, mert néha a legváratlanabb helyekről érkeznek válaszok, néha pedig még a válaszoknál is sokkal érdekesebb dolgok. Volt, hogy az oktatási államtitkárság véletlenül egy teljes belső levelezést továbbított a Telex.hu-nak egy egyszerű kérdésre, és a levelezésben ott volt Maruzsa Zoltán államtitkár megállapítása is, miszerint munkatársai „nagy nehézségben lennének, ha mindig csak a szintiszta igazat kellene mondani”.

A kormány sokszor még akkor sem ad ki információt, ha egyébként bíróság kötelezi erre, sőt a közérdekű adatokkal kapcsolatos bírósági ügyeket általában minden eszközzel hátráltatni próbálja.

Az újságírói munka ugyanis az utóbbi 15 évben nem elsősorban, vagy nem csak jogi és adminisztratív változások miatt vált nehezebbé, hanem amiatt is, mert a kormány és a Fidesz holdudvara sokakban módszeresen aláásta a független médiába vetett bizalmat.

Ha az írásbeli kérdések nem működnek – és sokszor nem működnek –, akkor maradnak a személyes kérdések sajtótájékoztatókon, vagy a kérdezni kívánt politikusok egy-egy nyilvános szereplésén. A kérdéseinkre érdemi választ persze ezekben a helyzetekben már csak a legritkább esetekben kapunk. A kormányinfó nevű kormányzati sajtótájékoztató sem azért van, hogy Gulyás

Gergely valóban elmondja, mit miért tesz a kormány, hanem azért, hogy a hatalom eljátszhassa: kommunikál a sajtóval. Ezekben a helyzetekben a sajtó feladata, hogy erre a tényre rámutasson, és feltegye ezeket a kellemetlen kérdéseket akkor is, ha nem kap rájuk érdemi választ. Ha egy kérdéssel a kormányinfóra kell menni, akkor ez már önmagában is erős jele annak, hogy arra a kérdésre a kormány nem akar hivatalos úton érdemben válaszolni.

Szintén kis eséllyel kapunk valódi válaszokat azokban a helyzetekben, amikor a politikusok nyilvános szereplései előtt vagy után szabályozatlan körülmények között próbálunk kérdezni tőlük, általában videón. Ennek ellenére az ilyen szituációk jelentősége sem lebecsülendő, mert általában éppen azt lehet velük mindenki számára érthetően bemutatni, hogy mennyire nem akar válaszolni a hatalom a számára kellemetlen kérdésekre. 2024-ben például egy TEK-es százados és két rendőr próbálta elvenni tőlünk a kamerát csak azért, mert Sziijártó Pétert szerettük volna kérdezni.

A szerző a Telex.hu újságírója, szerkesztője

Közérdekű adatok nyilvánossága Szemléletváltás kell!

A hatalom birtokosai a rendszerváltás és a NER 2010-es hatalomra kerülése közötti időszakban sem rajongtak feltétlenül a közérdekű adatok nyilvánosságáért, a jogi keretek, továbbá az állami szervek és a bíróságok hozzáállása azonban nem akadályozták ezen információk nyilvánosságra hozatalát. Élesen megváltozott a helyzet a 2010-es hatalomváltást követő években. A kétharmados többséggel regnáló kormánypártok széles skálán igyekeznek megakadályozni, hogy megismerhetőek legyenek a hatalomra nézve kényes ügyek részletei. Bár a jogállamisági eljárás keretében a kormány 2023-ban újból módosította a közérdekű adatok igénylésének és közreadásának feltételeit, mégsem igazán történt előrelépés. Valódi megoldást a jelenleg érvényben lévő korlátozások eltörlése, a közpénzt érintő megállapodások fokozott nyilvánossága, az adófizetői pénzekből működő szervek átláthatóságának növelése, valamint a hatalomtól független, a közpénzek ellenőrzésére hivatott szervek megerősítése jelentene.

Az információkhoz való szabad hozzáférés hiányában nem beszélhetünk sem működőképes médiáról, sem valódi, demokratikus nyilvánosságról. Az újságírók sokféle forrásból tájékozódhatnak, és sajátos jogi védelmet is élveznek, mivel a törvényben meghatározott kivételektől eltekintve nem kötelesek felfedni a forrásaikat. Hiába titkolhatják azonban az őket akár komoly személyes kockázat vállalásával segítő informátorok kilétét, ettől még nem férnek hozzá a közérdekű adatokhoz. Normális körülmények között a közhatalmat gyakorló vagy közpénzt használó szervezetek működésére és a kiadásaira vonatkozó adatokat bárki könnyen elérheti, és ennek köszönhetően a szükséges információk birtokában alakíthatja ki a véleményét. Más a helyzet azonban Magyarországon, itt ugyanis a helyzet egyáltalán nem normális. A magát a Nemzeti Együttműködés Rendszérének nevező, a jogállamiságot nyilvánvalóan magamögött hagyó rezsim ugyanis egyre növekvő mértékben akadályozza a számára kényes adatok elérhetőségét.

Ez nemcsak az egyszerű polgárookra, de az újságírókra is hatással van, akik valójában egyáltalán nincsenek kivételezett helyzetben. Ezért, ha hozzá akarnak jutni a munkájuk elvégzéséhez szükséges adatokhoz, ugyanúgy adatigénylést kell előterjeszteniük, mint bárki másnak. Vagyis a média tényfeltáró és oknyomozó feladatainak az ellátását lényegében az információszabadság intézményrendszerének kell biztosítania. Márpedig erre az

intézményrendszerre egyre nagyobb nyomás nehezedik. Az adatok kiadását jogszabályi trükközéssel vagy más gyakorlati módszerekkel nehezítik meg.

Az alábbiakban röviden ismertetjük, hogy (1) miként alakultak ki a rendszerváltást követően a közérdekű adatokhoz való hozzáférést biztosító jogi és szervezeti garanciák Magyarországon, (2) mit tesz a NER ezeknek a garanciáknak a gyengítése érdekében, és (3) hogy miképpen küzdenek újságírók, valamint civil szervezetek vagy akár egyszerű polgárok azért, hogy mégis működjön a nyilvánosság Magyarországon.

A közérdekű adatok megismeréséről és az információszabadság mibenlétéről további részleteket találhatsz a TI Magyarország Információszabadságkalauz című kiadványában

Nekilendülés után hátraarc

A rendszerváltás óta eltelt három és fél évtizedet az információszabadság érvényesülése szempontjából két szakaszra lehet felosztani. Az első, felívelő szakasz legfontosabb történései között említhetjük azt, hogy az 1990-es évek közepére megszületett a közérdekű adatok megismerését szabályozó törvény és a parlament megválasztotta az információszabadságért felelős ombudsmant.¹ Ezt követően az országgyűlés a 2000-es évek

¹ Lásd a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvényt. Az információs jogok érvényesülése felett őrködő első parlamenti biztost 1995-ben választották meg, Majtényi László 1996-ban kezdte meg hatéves mandátumát.

elején elfogadta a közpénzek átláthatóságát erősítő üvegzszeb szabályozást.² Az ombudsmanon kívül a bíróságok töltötték be különösen fontos szerepet az adatnyilvánosság erősítésében. Gondok ugyan ebben az időszakban is bőven voltak, hiszen a hatalom birtokosai 2010 előtt sem rajongtak a nyilvánosságért, de az irány alapvetően jó volt. A jogszabályok ugyanis a tájékozódáshoz való jog könnyebb érvényesíthetőségét szolgálták, és az információszabadság fölött őrködni hivatott szervezetek megfelelően ellátták feladataikat annak érdekében, hogy minél szélesebb körben lehessen az adatokhoz hozzáférni.

Bár a helyzet 2010-et követően megváltozott, tévedés lenne azt feltételezni, hogy a NER egyből nekilátott az információszabadság lebontásának. A második szakasz kezdete ugyan 2012-re, a gránitszilárdságúnak szánt, időközben azonban porhanyósra módosított Alaptörvény életbe lépésének idejére tehető, a helyzet azonban ekkor még nem volt teljesen elkeserítő. A hatalom eleinte még úgy vett el, hogy adott is valamit cserébe: bár megszűnt az addig a végrehajtó hatalomtól teljesen független információszabadság ombudsman intézménye, a közpénzekre vonatkozó átláthatósági szabály bekerült az Alaptörvény értelmében védendő alapjogok közé. Ha a NER ennyivel megelégedett volna, akkor Magyarország ma biztosan sokkal jobb és demokratikusabb hely lenne. Nem így történt. Az elmúlt bő évtizedben sokat romlott a helyzet, egyre sorjáznak azok a kormányzati beavatkozások, amelyek szándékosan nehezítik a közérdekű adatok megismerhetőségét. Az adatigények teljesítését ma már a jövőben meghozandó döntések vagy éppen a szerzői jogok védelmére történő hivatkozással is meg lehet tagadni, miközben az adatigénylő egy éven belül csak egyszer teheti fel ugyanazt a kérdést.³

A korlátozások általában a hatalom számára kényelmetlen korrupciós botrányok nyilvánosságra hozatalára adott reakcióként jelennek meg. Ez történt például a nemzeti dohányboltok koncessziós jogait kiosztó pályázat részleteire irányuló adatkérésekkel, amelyek miatt a kormány igyekezett megtiltani az úgynevezett

számlaszintű, vagyis a túlzottan részletes adatigényléseket.⁴ Előfordul azonban olyan eset is, hogy a NER már előre megkísérli megakadályozni bizonyos információk megismerését. Erre példa az a korlátozó szabály, ami miatt nem lehet tudni, hogy a Belgrádot Budapesttel összekötő vasútvonal építési munkáiból mekkora rész jutott Mészáros Lőrinc érdekeltségeinek.⁵ Nem ritka, hogy a jogkorlátozás konkrét adatigénylési eljárás sikerének a megghiúsítására törekszik. Így tett a kormány akkor, amikor külön törvénymódosítással adótitokká minősítette a látvány-csapatsport támogatásokat („Tao”), ám ilyen módon sem sikerült megakadályoznia, hogy a bíróság a TI Magyarország által indított perben elrendelje az adatok kiadását.⁶

Az adatok kiadását jogszabályi trükközéssel vagy más gyakorlati módszerekkel nehezítik meg.

Fordult-e a kocka uniós nyomásra?

Az Európai Unió által megindított feltételelességi eljárás hatására a kormány 2022-ben ugyan megszüntette a nyilvánosságkorlátozás néhány kirívóan irritáló esetét, például eltörölte az adatigénylésekért felső határ nélkül kiszabható költségtérítést, és azt a lehetőséget is, hogy az adatkezelők háromszorosára, 15-ről 45 napra nyújtsák a válaszadási határidőt. A reformok az adatigénylések teljesítésének az elmaradása esetén igénybe vehető bírói jogorvoslatra összpontosítottak, ám ezen a téren sem hoztak áttörést. A korábban akár három évnél is hosszabb ideig húzódó adatkiadási perek a 2023 elején életbe léptetett változásoknak köszönhetően jelentősen felgyorsultak.⁷ A rövid bírósági határidők és a korábbiaknál sokkal feszebb bizonyítási eljárás azonban több terhet rónak az információt megismerni igyekvő, jellemzően szűkös forrásokkal rendelkező és a jogban sokszor járatlan

2 Lásd a közpénzek felhasználásával, a köztulajdon használatának nyilvánosságával, átláthatóbbá tételével és ellenőrzésének bővítésével összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2003. évi XXIV. törvényt.

3 Lásd az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény, továbbá egyes más törvények módosításáról szóló 2015. évi CXXIX. törvény 17. § (4) bekezdését és 23. §-át.

4 Lásd az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény módosításáról szóló 2013. évi XCI. törvény 3. §-t.

5 Lásd a Budapest–Belgrád vasútvonal újjáépítési beruházás magyarországi szakaszának fejlesztéséről, kivitelezéséről és finanszírozásáról szóló 2020. évi XXIX. törvény 2. § (3)-(4) bekezdést.

6 Lásd az adózás rendjéről szóló 2003. évi XCII. törvény módosításáról szóló 2016. évi C. törvényt. Külön érdekesség, hogy ez a törvény mindösszesen egyetlen rendelkezést tartalmazott. Részletesen: TI Magyarország: *Végérvényesen pert nyert a TI – közpénz a Tao*, 2017. október 27. (<https://tinyurl.com/ti-tao>)

7 Lásd az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvénynek a 2022. évi XXXVIII. törvénnyel, a 2022. évi XL. törvénnyel, a 2022. évi XLIV. törvénnyel, valamint a 2022. évi LVI. törvénnyel megállapított rendelkezéseit.

polgárok és civilek számára, mint az állami szervezeteknek és a köztulajdonban álló cégeknek. Arról nem is beszélve, hogy a rövidebb perlési határidők ellenére az állami cégek és a főhatóságok nem változtattak a hozzáállásukon, továbbra is elzárkózóak és az adatigényléseket gyakran rutinból megtagadják.⁸ A reform ráadásul számos alapvető jelentőségű problémát érintetlenül hagyott, így például nem változtatott azon az adatigénylő, jogkereső polgárok számára komoly nehézséget eredményező gyakorlaton, hogy a bíróság eljárásában az állami szervezetek olyan érvekre is hivatkozhatnak, amelyeket korábban, az adatigénylés megtagadásakor nem adtak elő.⁹

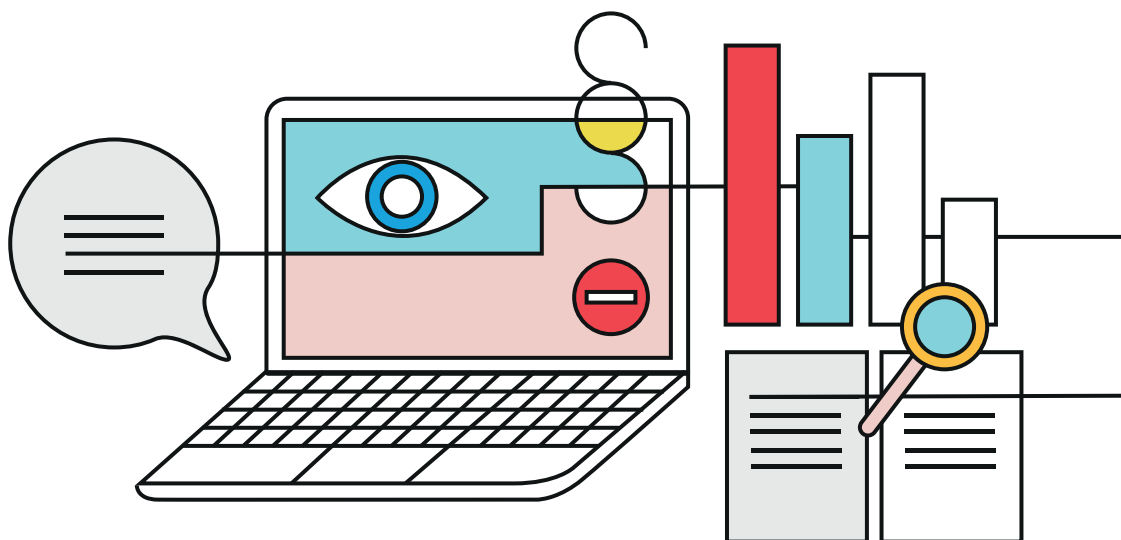
A rövidebb perlési határidők ellenére az állami cégek és a főhatóságok nem változtattak a hozzáállásukon, továbbra is elzárkózóak és az adatigényléseket gyakran rutinból megtagadják.

Ráadásul a kormány továbbra is egyre újabb törvényi előírásokkal akadályozza az adatok hozzáférhetőségét.¹⁰ A közfeladatot ellátó szervezeteknek például nem kell beszerezniük az alárendelt szerveik birtokában lévő adatokat azért, hogy teljesítsék a hozzájuk intézett adat-

kérést, és tovább szűkült a köztulajdonban álló gazdasági társaságok által kezelt adatok, valamint a kormánydöntések nyilvánossága is.¹¹ Vagyis az adatokhoz való hozzáférés korlátozását célzó vagy ezt eredményező, több mint egy évtizede zajló folyamat egyáltalán nem szakadt meg.

Mi a teendő?

A TI Magyarország több ízben fogalmazott meg részletes javaslatokat az információszabadság reformja érdekében, a reformjavaslataink megismerhetők például a *Fehér Könyv* című kiadványunkban. A reformnak négy fő területre kellene összpontosulnia: a közérdekű adatokhoz való hozzáférés megkönnyítése érdekében a 2013. óta életbeléptetett valamennyi korlátozó rendelkezést el kell törölni. Ezen túlmenően elő kellene írni a közpénzből kötött szerződések, a közbeszerzési ajánlatok, a pártok, az állami cégek, az állami alapítványok, összegezve a közpénzből működő állami szervek és szervezetek kiadásainak és pénzhasználatának a közzétételét. Továbbá, a számonkérhetőség erősítése érdekében biztosítani kellene a közpénzek ellenőrzésére hivatott állami szervek pártatlan és független működését. Végül a kormánytól valóban független, az információszabadságért felelős parlamenti ombudsman ellenőrző szerepének a visszaállítására is szükség lenne.

8 Magyar Helsinki Bizottság - K-Monitor - TI Magyarország: *The European Commission should be more intransigent to stop systemic corruption in Hungary – Civil society on Hungary's unfolding anticorruption package*, 17 November 2022 (<https://tinyurl.com/2s3t83r4>).

9 Erről lásd a TI Magyarország: *Közérdekű adatigénylések: a szabályozás változik, az áttörés elmarad*, 2022. október 20. (<https://tinyurl.com/mrxmbmt>).

10 Az információszabadság tudatos leépítése, *Fehér Könyv – Van-e kiút a rendszerszintű korrupcióból*, TI Magyarország, 38. oldal (<https://tinyurl.com/te7t25xz>).

11 A korrupcióellenes munkacsoport civil tagjainak a 2024. évre vonatkozó árnyékjelentése, 21. oldal (<https://tinyurl.com/mprvfup6>).

Civilek és újságírók küzdelme a nyilvánosságért

A NER fiaskóként éli meg a hatalom kritikusainak a győzelmét és zsigeri reakció gyanánt fokozza a szabadság korlátozását. Ezen az egyenlőtlen pályán újságírók és jogvédő civilek állnak szemben a kimeríthetetlen erőforrásokkal rendelkező államhatalommal. A Transparency International Magyarország rengeteg izgalmas és nagy jelentőségű információszabadság ügyet vitt sikerre az elmúlt évtizedben. Az alábbiakban három olyan esetet ismertetünk, amelyek jól példázzák a sajtó és a jogvédő civil szervezetek közötti együttműködés kölcsönös előnyeit.

Több mint félezer milliárd forint állami irodákért

A NER egyik legsúlyosabb korrupciós botránya az, hogy a kormány három budapesti ingatlanfejlesztési projekt – a Városliget mellett épülő Dürer Park, a Bosnyák tér mögött, a Csömöri úton található egykori sporttelep helyén felhúzott irodatömbök, valamint az újbudai Kopaszi-gátnál lévő Buda Part – esetében összesen több mint 580 milliárd forintot fizet az adófizetők pénzéből a miniszterelnök veje, Tiborcz István, továbbá Garancsi István oligarcha és Hernádi Zsolt Mol-vezér érdekeltségébe tartozó cégeknek. A kormány előszerződésben vállalt kötelezettséget a vételár kifizetésére, anélkül, hogy akár közbeszerzési eljárás, akár más versenyeztetés, vagy legalább piaci igényfelmérés, netán értékbecslés alátámasztotta volna, hogy az épülő irodákra szükség van és megéri ennyi pénzt elkölteni erre a célra. Az állam által titkolt szerződésekért Hadházy Ákos független országgyűlési képviselővel együttműködésben három pert indítottunk, és mindhárom eljárást megnyertük. Az így nyilvánosságra került szerződések képezték az alapját a Válasz Online tényfeltáró cikkének¹² és hozzájárultak a Direkt36 oknyomozó csapata által készített, több mint 3,7 millió megtekintésnél tartó Dinasztia¹³ című film létrejöttéhez is.

Szíjjártó Péter minisztériumában lezúzták a lélegeztetőgépvásárlás sosem létezett iratait

A koronavírus okozta világjárvány elleni védekezés ürügyén megvalósított, több száz milliárd forint közvagyonot felemésztő korrump beszerzések részleteinek a feltárása érdekében különösen sok erőfeszítést tettünk. A korrump ügyletek közül minden bizonnyal a malajziai Datuk Vinod Shekar érdekeltségébe tartozó GR Technologies nevű cégtől beszerzett több mint hatezer kínai lélegeztetőgép esete volt a legbizarabb.¹⁴ A Szíjjártó Péter vezette külügyi tárca ugyanis horribilis áron, összesen mintegy 178 milliárd forintért valójában használhatatlan horkolásgátló készülékeket vásárolt, a vételár jelentős részét pedig különféle hongkongi és szingapúri bankszámlákra utalta át.¹⁵ Szerettük volna megtudni, hogy a KKM-nek hogyan sikerült ezt a remek beszállítót kiválasztania, ám a minisztérium nem volt hajlandó válaszolni, ezért a bírósághoz fordultunk, és a pert meg is nyertük.¹⁶ Mindez hiábavalónak tűnt, ugyanis a külügy azzal állt elő, hogy a kért iratokat már lezúzták.¹⁷ A minisztérium azonban nyilvánvalóan hazudott, amit a sajtó leplezett le, Szíjjártó Péter ugyanis élő tévéinterjúban azt állította, hogy semmiféle iratzúzás nem történt.¹⁸ Az átláthatósági igazolás persze sosem került elő, mert az minden valószínűség szerint soha nem is létezett. Az azonban kiderült, hogy a Külügyminisztériumban elbábozták és lepapírozták egy soha létre nem jött irat megsemmisítését.

12 Bódis András (Válasz Online): *Itt a bizonyíték: a kormány legalább 40%-os felárral veszi meg a Tiborcz-kör irodatömbjeit* (<https://tinyurl.com/2etye2s6>)

13 Pethő András - Marton Kamilla - Szőke Dániel: „A dinasztia” – itt a Direkt36 filmje az Orbán család gazdasági birodalmáról (<https://tinyurl.com/dinasztia>)

14 Malaysia Now: „Watchdog presses Hungary govt to reveal details of half-a-billion dollar contract to Malaysian businessman”, 2021. augusztus 2. (<https://tinyurl.com/4rmn6n9p>)

15 Haszán Zoltán: „6 258 lélegeztetőgépet szállított a magyar kormánynak, majd vett egy magánrepülőt és egy luxusjachtot”, 444.hu, 2021. augusztus 8. (<https://tinyurl.com/yfp3azyx>)

16 Lásd a Transparency International Magyarország közleményét: „Részben a Kúria is a TI Magyarország javára döntött lélegeztetőgép ügyben”, Transparency.hu, 2023. március 30. (<https://tinyurl.com/kuria-malaj-lelegezteto>).

17 A dokumentum eredeti példánya a Transparency International Magyarország birtokában van, elektronikusan elérhető a honlapunkon: <https://tinyurl.com/kkm-lezuzva>.

18 Siklós András - Gerencsér Tamás - Neuzer Imre - Ambrus Ádám: „Szíjjártó Péter: Higgyék el, nem jelentenek veszélyt az akkumulátorgyárak”, Index.hu, 2023. június 6. (<https://tinyurl.com/szijas-tonak-fogalma-sincs>)

A Magyar Nemzeti Bank százmilliárdos alapítványi sikkasztásai

A TI Magyarország volt az első, amely a kezdetektől tiltakozott az ellen, hogy a jegybank alapítványoknak adjon 260 milliárd forintot az általa kezelt közpénzből. Oknyomozó újságírókkal együttműködve indított adatigénylési eljárásokkal és megnyert perekkel sikeresen hozzájárultunk ahhoz, hogy a bíróság kimondja: a jegybank alapítványai közfeladatot látnak el és a nekik juttatott vagyon nem veszítheti el közpénz-jellegét.¹⁹ Kilenc évvel ezelőtt feljelentést is tettünk az alapítványi sikkasztás miatt, ám az ügyészség és a rendőrség akkor nem volt hajlandó foglalkozni az ügygel.²⁰ Idén tavasszal, Matolcsy György korábbi jegybank elnök távoztával és az Állami Számvevőszék jelentéseinek nyilvánosságra kerülésekor a NER-t megrendítő botrányként robbant be a köztudatba, hogy az MNB vagyonából több száz milliárd forint tűnt el.²¹ Az ÁSZ feljelentése nyomán hosszú hónapok óta folyik az ügyben nyomozás, a szóba jöhető felelősök, így mindenki mást megelőzően Matolcsy György és fia, Matolcsy Ádám elszámoltatására azonban máig nem került sor.²² Ezért újra aktivizáltuk magunkat: három pert indítottunk az MNB egyedülként megmaradt alapítványa, a PADME kezére átjárt szott nemzeti vagyon sorsának a kiderítése érdekében, és első fokon már mindegyiket megnyertük.²³ Újabb feljelentést is tettünk, szerintünk ugyanis a jegybank alapítványainál történtek sikkasztást valósítottak meg és úgy véljük, hogy Varga Mihály jelenlegi MNB-elnököt, a pénzek eltűnése idején az MNB tulajdonosi jogait gyakorló pénzügyminisztert is felelősség terheli, mégpedig bűnpártolás miatt.²⁴

A szerző a Transparency International Magyarország jogi vezetője

19 Hvg.hu: „Karsai Dánielék most nyerték meg a pert a 2015-ös „elvesztette közpénz jellegét” ügyben”, Hvg.hu, 2024. április 16. (<https://tinyurl.com/2xpznruj>).

20 Ligeti Miklós: „Elveszíti ügyészség jellegét”, Magyar Narancs, 2016. augusztus 15. (<https://tinyurl.com/349fc2dk>).

21 „500 milliárdos vagyon: Az ÁSZ feljelentést tett az MNB-s alapítványok gazdálkodása miatt”, ATV Start, 2025. március 20-ai adás (<https://tinyurl.com/272vp6ha>).

22 Zeisler Judit - Ligeti Miklós: „Elvesztette jegybank jellegét”, 24.hu, 2025. március 21. (<https://tinyurl.com/4fpzabr9>).

23 Transparency International Magyarország: „Pert indítottunk az MNB alapítványi cége ellen”, 2025. május 7. (<https://tinyurl.com/877rxe66>).

24 Transparency International Magyarország: „A Transparency International Magyarország ismét feljelentést tett az MNB alapítványai ügyében”, 2025. április 8. (<https://tinyurl.com/5t2phv3k>).

Félreértelmezett adatvédelem Sajtószabadság helyett cenzúra

A Forbes magazin egyik legfontosabb jogi ügye nem egy tényfeltáró cikk miatt indult, de nem is egy címlapsztori, esetleg egy mélyelemzés vagy névtelen források alapján írt cégportré miatt. A Hell Energy Magyarország Kft. tulajdonosai egyetlen, alig 800 karakteres szócikk és egy szám miatt indítottak valóságos jogi „háborút” a magyar Forbes kiadója ellen, amelynek különböző számai számos bírósági fordulót is megjártak már. Hogyan jutottunk el odáig, hogy egyetlen rövid szócikk miatt jogi eszközökkel lehet kikényszeríteni egy mértékadó üzleti lap visszahívását?

A Hell Energy Magyarország Kft. tulajdonosai egyetlen, alig 800 karakteres szócikk és egy szám miatt indítottak valóságos jogi „háborút” a magyar Forbes kiadója ellen, amelynek különböző számai számos bírósági fordulót is megjártak már.

A hatalom eszközei

2025 februárjában vettem át a magyar Forbes magazin főszerkesztői posztját. Új pozíciómban már az első hétben kilenc jogi esetem volt, ebből nyolc helyreigazítás, amiből négy mellé társítottak „desszertet” is: több milliós kártérítési igényt, drága pert egy New York-i bíróságon, egyszóval volt minden. Ilyen „sikermagazint” gyártani. Vagy mondhatnánk úgy is: ilyen siker magazint gyártani. Ezek az esetek csak megerősítettek abban, hogy jól végezzük a dolgunkat, valódi újságot írunk, de az újságírók „elijesztésére” tett kísérletek egyre gyakoribbak és sok erőforrást visznek el a napi működéstől.

Egyik ügyből sem lett végül per. Ugyanakkor még februárban jelenésem volt a bíróságon egy korábban ellenünk indított helyreigazítási per miatt – szerkesztőként egyetlen számot kellett „megvédenem” az egyik listánkról. Mindehhez korábban egy 50 oldalas anyagot állítottunk össze a jogi képviselőnkkel és adtunk be a bíróságra. A felperes annyira komolyan vette az ügyet, hogy meg sem jelent a tárgyaláson. Júliusig csak ebben az évben eddig 14 jogi ügyünk volt, vagyis olyan eset, amikor ügyvédet kellett bevonnunk egy helyzet tisztázására – ez havi kettő ügyet jelent.

A 2010-ben hatalomra került Fidesz-KDNP koalíció szinte a kormányzása első napjától kezdve jelezte: a médiát a hatalomért vívott politikai küzdelem elválaszthatatlan részének tekinti: „vagy velünk vagy, vagy ellenünk”. Holott a piaci alapon működő, objektivitásra és függetlenségre törekvő médiaszereplők nem szavazatokban, hanem olvasókban mérik a sikert. A hatalom öt eszköztípussal állt neki szétválasztani azokat, akik „velük” vannak, és azokat, akik „ellenük”:

- Valódi társadalmi egyeztetés nélkül fogadták el az 2011-ben életbe lépő új médiatörvényt, ami központosította és a kormány kontrollja alá helyezte a médiaszabályozás legfontosabb szerveit – a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóságot (NMHH) és a Médiatanácsot –, és gyakorlatilag megszüntette a közszolgálati média függetlenségét.¹
- Az állam politikai alapon, durván aránytalanul osztja el a hirdetésre szánt pénzeket², és 15 év alatt nemcsak a piac legnagyobb szereplője lett, de központosította „mindkét oldalt”: létrehozta a politikai kontroll alatt működő médiacégek központosított szervezetét, a Közép-európai Sajtó és Média Alapítványt (KESMA) és a pénzeket elosztó Nemzeti Kommunikációs Hivatalt.

1 A médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény, az Európai Parlament 2011. március 10-i állásfoglalása a magyar médiatörvényről: P7_TA(2011)0094 (<https://tinyurl.com/bdh25pf2>)

2 Financial Times: „Hungary accused of illegal subsidies for pro-government media” (<https://tinyurl.com/kmm325j2>)

- Hírdetői és gazdasági nyomásgyakorlással szűkítette a független médiacégek számát: felszámoltatta a Népszabadságot, a kormányhű szereplők pedig olyan egykor jónevű lapokat szereztek meg és hangoltak át a kormányzati narratívára, mint a Figyelő, a Világ-gazdaság, az Index vagy az Origo.
- Újságírók és médiatulajdonosok megfigyelése, lehallgatása,³ feketekampányok, jogi fenyegetések és perek: a hatalom különböző leágazásai számos ponton igyekeztek pszichés nyomást gyakorolni a független média egyes szereplőire, ezek célja egyértelműen a félelemkeltés volt.
- Információszabadság: a kormány folyamatosan nehezítette a közérdekű adatok megszerzésének lehetőségét, miközben az állami szervek felhagytak azzal, hogy érdemi válaszokat adjanak a sajtómegkeresésekre, már ha egyáltalán válaszoltak. Sőt, a kormány idővel a fizikai térben is igyekezett korlátozni az újságírók megjelenését, a parlamentben számos helyről kitiltották a médiát és a kormányhoz köthető eseményekre sem hívták meg a független szerkesztőségeket.

Az utolsó ponthoz tartozik egy kevésbé látványos, de a sajtó mindennapi működése szempontjából fontos lépés is, ami a Forbes legtöbb adatvédelmi ügyét is érinti.

Az Európai Unió általános adatvédelmi rendelete (General Data Protection Regulation – GDPR) 2018. május 25-én lépett hatályba minden tagállamban, így Magyarországon is.⁴ A GDPR előírásainak történő megfelelés érdekében módosítani kellett az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvényt, azaz az infótörvényt. Maga a rendelet több ponton nyitva hagyta a lehetőséget, hogy bizonyos területein a tagállamok maguk döntsenek a részletszabályokról. Sőt, a GDPR uniós szintű ajánlást is tartalmaz arra nézve, hogy a tagállamok kivételt tegyenek a média esetében bizonyos adatvédelmi szabályok alkalmazása alól. Ennek célja éppen az, hogy a személyes adatok védelmére hivatkozva ne lehessen akadályozni, például, oknyomozó újságírók munkáját. És meg is érkeztünk Magyarország egyik leggazdagabb családjához.

Adatvédelem kontra sajtószabadság

Éppen a személyes adatai védelmére hivatkozva tudta elérni a Hell Energy Kft.-t tulajdonló Barabás testvérpár 2020 januárjában, hogy a bíróság – igen szélsőségesen értelmezve a GDPR-rendeletet – visszavonassa a Forbes magazinnak azt a lapszámát, amelyben a Hell tulajdonosai szerepeltek a „gazdaglistán”. A lapot akkor egy ún. ideiglenes intézkedés keretében vonták vissza, ezt követően indult meg a hosszú évekig elnyúló per. De ne rohanjunk ennyire előre.

A fent említett, a sajtóra vonatkozó ajánlást Magyarország nem fogadta el, így a sajtó a mai napig semmilyen kivételt nem élvez a GDPR alól. Ennek pedig súlyos következményei lettek. A Hell-ügy kapcsán ugyanis felmerült: a közhiteles adatbázisban, nyilvánosan elérhető adatok közül melyiket lehet egyáltalán használni a sajtóban az érintettek engedélye nélkül? Ha a 2020-as ideiglenes intézkedésből indulunk ki, a válasz egyszerű: semmilyen. A Forbes jogi képviselőjét ellátó Társaság a Szabadságjogokért (TASZ) ügyvédje, Hüttl Tivadar frappánsan világított rá, mennyire abszurd ez a jogértelmezés. Ez ugyanis azt jelentené, hogy egy sportlapnak előzetesen jogi érdekmérlegelést kellene küldenie egy klubnak, ha le akarja írni, hogy annak egy játékosa sérülés miatt nem játszik a következő fordulóban. Mindez nonszensz lenne, nem igaz? Pedig a 2020 januári lapszám visszavonása után így kellett volna eljárni az ilyen esetekben.

De ha a gazdaglistán szerepeltek, miért tudták a GDPR-t használni Barabásék? A Forbes vagyonbecslési módszertana mindig is nyilvános volt, minden listánknál elérhető.⁵ A vagyonbecslés alapja a cégértékelés – ezekhez pedig az adatokat a nyilvánosan elérhető, az Igazságügyi Minisztérium által működtetett cégadattárbázisból nyerjük ki. A 2014-es első milliárdos listánk publikálása óta azt mondjuk: közérdek tudni, hogy kik Magyarország legtehetősebb emberei. Elsősorban azért, mert gazdasági befolyásuk és az átlagot jóval meghaladó lehetőségeik miatt számos ember életére vannak hatással, alakítják az épített és természeti környezetünket, használják az állam bizonyos erőforrásait. Ezt az érvelésünket később egy másik bírósági ítélet is megalapozta, mint ahogy a Bige Lászlóval folytatott hasonló perünk esetében is volt olyan bírósági forduló, ahol kimondták: a jelentős gazdasági

3 Magyar Helsinki Bizottság, Emberi Jogok Szótár: Pegasus-ügy (<https://tinyurl.com/3dwctnt6>)

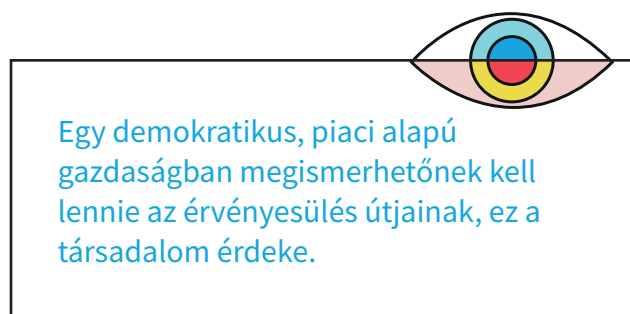
4 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet)

5 A módszertan elérhető a következő linkre kattintva: <https://tinyurl.com/y38aej2n>.

erővel rendelkező szereplők – speciális értelemben – közszereplők.⁶ Ez a mi esetünkben megerősítette, hogy társítható közérdek a listánk összeállításához. Az általunk becsült vagyon értékelhető egy sajátos mutatószámként is, ami jelzi, ki hogyan gazdálkodott a rábízott állami erőforrásokkal, vagy azt, ki az, aki jelentős gazdasági befolyásra tett szert. Egy demokratikus, piaci alapú gazdaságban megismerhetőnek kell lennie az érvényesülés útjainak, ez a társadalom érdeke.

Hatalompolitikai szándék

A GDPR-ügyek kapcsán fontos kiemelni, hogy nem bizonyos bírók vagy a bíróságok hoztak „rossz döntést”. Megfelelő jogszabályi iránymutatás nélkül miért ne dönthetne úgy egy bíró, hogy az egyéni adatvédelem neki fontosabb, mint a sajtószabadság? A probléma gyökere nem ez. Sokkal inkább az a jogalkotói hanyagság, amely a médiát – az uniós ajánlás és a más tagállamokban működő jó gyakorlatok ellenére – nem mentesítette a GDPR bizonyos pontjai alól. Ezzel bizonytalan jogi helyzet jött létre. Jól mutatja ezt, hogy a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság (NAIH) a Forbes-ügyben hozott döntéseit később több bíróság sem tartotta megalapozottnak (és most ne is hánytorgassuk fel hosszasan azt, hogy a GDPR betartatása felett őrködő NAIH létrehozását utóbb, 2014-ben az Európai Bíróság is a közösségi jogba ütköző húzásnak minősítette).⁷

A sajtószabadság és az adatvédelmi jogok rendezése fontos lenne, egyértelmű, hogy itt a jogalkotónak kellene lépnie és úgy alakítania a szabályozást, hogy az életszerű legyen. Nehéz nem a hatalompolitikai szándékot látni a

hanyagság mögött. Ez a „jogi szűrkezőna” sok szereplőt bátorított arra, hogy fellépjen a médiával szemben. Márpedig a független újságírás olyan misszió, ami sokszor sért érdeket. A média ilyen típusú, jogi túlterhelése jól illeszkedik abba a keretbe, ahogy a kormánypártok a független sajtóról gondolkoznak. A GDPR-ügyek esetében a kormány ráadásul mondhatja, hogy mossa kezeit, nem „szól bele” médiacégek és más szereplők vitájába.

A Hell-botrány következményei

2021 márciusában a Válasz Online részletes cikket írt arról, hogy Tatán egy óriási hotelberuházásért milyen lobbik indultak meg, miközben tudható volt már akkor is, hogy a beruházás akkori tervei egy Európában is egyedülálló tájképi kincset tettek volna tönkre.

A részletes cikkből csak az nem derült ki, hogy pontosan kik is azok az emberek, akik „a Hell energiagyártó” beruházása mögött állnak. Nem, nem a Válasz Online akarta eltitkolni a nevüket.

A Hell-Forbes ügy kulcs mozzanata – és a legdurvább következménye – az a 2020-ban hozott ideiglenes bírói ítélet, ami nemcsak az érintett lapszám visszahívását eredményezte, de a kiadót eltiltotta az adatkezeléstől is.⁸ A pereskedés elhúzódása miatt ez az ideiglenesnek szánt döntés végül négy évig kötötte meg a szerkesztők kezét, eddig nem használhattuk a Hell tulajdonosaikhoz köthető cégek adatait és nem írhattuk le a nevüket. A gyakorlatban mindez cenzúrát eredményezett. Nem csak a Forbes listákról hiányoztak Barabásék a jogi helyzet tisztázásáig, de más cikkekben sem jelent meg a nevük.

Az ügyben végül első fokon 2024 februárjában a Forbes számára kedvező ítélet született,⁹ de a per így is hosszú időn át súlyos fenyegetésként lebegett az újságírók feje felett.¹⁰ Ezután a Forbes újra leírta Barabásék nevét, de jogilag vita tárgyát képezte, hogy az ideiglenes intézkedés pusztán az elsőfokú ítélet miatt hatályát veszti-e. Végül egy évvel később, 2025 februárjában született meg

- Bánáti Anna: „Jogerős: pert nyert a Forbes a műtrágyakirály ellen”, Forbes, 2024. január 22. (<https://tinyurl.com/bdfh6hvy>), lásd továbbá Spirk József: „Döntött a Kúria: Vitézynek nem kell eltüntetnie a Jellinek Dánielt bűnözőző bejegyzéseit” című cikkét, 24.hu, 2023. december 19. (<https://tinyurl.com/yz6643wh>). A Kúria ítélezési gyakorlata értelmében a közpénzekből való részesedés erejéig közszereplőnek minősülnek a közpénzekből részesülő személyek, lásd a Kúria Pfv.20.849/2020/4. számú precedens értékű ítéletének 21. bekezdését.
- C-288/12. sz. ügy. Európai Bizottság kontra Magyarország, A Bíróság ítélete (nagytanács), 2014. április 8. (<https://tinyurl.com/w27j79fr>)
- Forbes: „Bírósággal tüntetik el az utcákról a Forbes magazin gazdaglistáját a Hell Energy tulajdonosai”, Forbes, 2020. január 19. (<https://tinyurl.com/5n7dscwv>)
- Bánáti Anna: „Döntött a bíróság elsőfokon, négy év cenzúra után újra leírhatjuk a Hell tulajdonosainak nevét”, Forbes, 2024. március 25. (<https://tinyurl.com/bdzn2ae>)
- Társaság a Szabadságjogokért: „Így cenzúrázzák a sajtót a leggazdagabbak, ha hagyjuk nekik”, A TASZ Jelenti, 2025. február 13., (<https://tinyurl.com/4yy8hxh2>)

a jogerős verdikt: a Fővárosi Ítéltábla teljesen helybenhagyta az első fokon eljáró Fővárosi Törvényszék döntését. A bíróság megerősítette, hogy a Forbes gazdaglistáján szereplő információk a nyilvánosságra tartoznak, és azt is, hogy a gazdasági élet meghatározó szereplői közszereplőnek minősülnek, akkor is, ha nem közismert személyek.

Mivel Barabásék vállalata, a Hell Energy Magyarország Kft., valamint a köré kiépített cégcsoport jelentős gazdasági befolyással bír, és szerepe az élelmiszeriparban és a munkaerőpiacon is figyelemre méltó, valamint tetemes összegű állami támogatásban részesültek, így a Forbes jogosan írt a vagyonukról és a gazdasági életben betöltött szerepükről.

A vagyonértékeléssel kapcsolatos listáinknál a belső folyamatainkat a GDPR-ügyek mentén alakítottuk át, ma már évente közel 200 ügynevezett jogi érdekmerlegelést végzünk csak a listáink miatt. A TASZ segítségével tovább küzdünk azért, hogy erre a jogi munkára ne legyen szükség, hiszen életszerűtlen és feleslegesen terheli le a szerkesztőséget.

Egyáltalán nem normális, hogy munkájukat tisztességesen végző újságíróknak állandóan bíróságra kell járniuk és az sem, hogy folyamatosan jogi és anyagi kártérítéssel fenyegetik őket. A Forbes esetében ráadásul mindez több mint négy évig a szerkesztőség kifejezett szándéka ellenére vezetett cenzúrához.

De nyertünk?

Mondhatjuk persze, hogy a Hell-ügy tanulsága az, hogy ne adjuk fel az elveinket és küzdjünk azért, amiben hiszünk. Csakhogy – épp a kormányzati lépéseknek is köszönhetően – a magyar média független szereplői közül csak kevesek luxusa az, hogy ilyen ügyekben elmenjenek a falig.¹¹ Ehhez a Forbesnak is szüksége volt olyan – szintén a kormányzat által támadott – civilek segítségére, mint a TASZ.

A Hell-ságának köszönhetően megtanultam, mi az a SLAPP (Strategic Lawsuit Against Public Participation, azaz: stratégiai per a közéleti részvétel ellen, lásd erről Nehéz-Posony Kata írását a 26. oldalon). Ezeknek az ügyeknek tipikusan az a célja, hogy a bíróságon kívül a felperes nyerjen: elfojtsa a kritikus megszólalásokat és a közérdekű tényfeltárást akkor is, ha a jog az újságírók és ezáltal a nyilvánosság oldalán áll.

Az élet számos területén tapasztaljuk, hogy a jogalkotás – aminek Magyarországon jó ideje nem is a törvények, hanem a rendeletek jelentik az alapját – teljesen alárendelődött a hatalmpolitikai céloknak. Ez egyre több esetben jelent igen súlyos minőségű jogszabályokat, amik még az eredeti hatalmpolitikai célt sem képesek feltétlenül elérni¹². Az ilyen jogbizonytalanság kifejezetten bátorítóan hat azokra, akik szintén az elmúlt években tanulták meg, mi az a SLAPP. Egyáltalán nem normális, hogy munkájukat tisztességesen végző újságíróknak állandóan bíróságra kell járniuk és az sem, hogy folyamatosan jogi és anyagi kártérítéssel fenyegetik őket. A Forbes esetében ráadásul mindez több mint négy évig a szerkesztőség kifejezett szándéka ellenére vezetett cenzúrához. A cenzúra – sem az öncenzúra – nem lehet egy demokratikus piacgazdaság sajátja, mert a jövő alapjait égeti fel.

A Forbes-Hell ügy egyik fontos következménye, hogy az a speciális cenzúra, ami az utolsó két bírósági döntésig fennállt, megszűnt. Hosszabb távon, remélhetően, erős üzenet lesz arról, hogy az olvasókból élő média felkészült az ilyen ügyekre és egyre ellenállóbb. Csakhogy, ha egy szerkesztőség – akár csak bizonyos esetekben is – hallgat, amikor beszélnie kell, azzal nem a média veszíti a legtöbbet.

A média ugyanis komplex rendszer, nem egy önmagában álló valami a társadalomban. Ahhoz, hogy jól működjön, szüksége van olyan erőforrásokra, mint a civil szféra, a kritikus gondolkodást támogató oktatási rendszer, a minél több, önérvényesítésre képes állampolgár. Ahogy egy üzenet is a kontextusával együtt nyeri el értelmét, úgy a média is a „kontextusával”, a jól működő társadalmi alrendszerrel együtt képes teljesíteni a misszióját. Ez közös érdek – amit meg kell védeni, és aminek jelentőségéről mindig beszélnünk kell. Egymással. Magunkért.

A szerző a Forbes Magyarország főszerkesztője

11 Keller-Alánt Ákos: „A cukorpiactól Bruce Willisig és még tovább - a Hell Energy és a Barabás család”, Magyar Narancs, 2020. október 15. (<https://tinyurl.com/yd6bnrm4>)

12 Zsiborás Gergő: „Mostantól az állam elővásárlási jogot kaphat minden eladó magyar cégre, amit külföldi venne meg”, Forbes, 2025. június 25. (<https://tinyurl.com/35vs3wrk>)

Gondolatok negyven év magyarországi tudósítói munkájáról A kísérlet vége – vagy éppen kezdete?

1986-tól napjainkig tartó magyarországi újságírói pályafutásom olyan időszakot ölel fel, amely alapvető politikai, gazdasági, társadalmi és szellemi változásokkal járt Magyarországon és a világban. Az újságírás alapvető sarokköve: a kíváncsiság. Ha folyamatosan kíváncsiak maradunk az emberekre, akikkel találkozunk, még akkor is, ha véleményük nagyon eltér a miénktől, akkor képesek leszünk összegyűjteni azokat az információkat, amelyek szükségesek a tájékoztatást szolgáló, innovatív cikkek elkészítéséhez. A mesterséges intelligencia nagyobb szabadságot fog biztosítani az újságíróknak az írásra, és kevesebb energiabefektetés lesz majd szükséges a háttérmunkára. Az újságírás még soha nem volt olyan fontos, vagy éppen vitatott, mint napjainkban.

Szilárdan hiszem, hogy az újságírás közszolgáltatás – még akkor is, ha sokunk magántulajdonban lévő médiának dolgozik. Demokráciákban a sajtó a közvéleményt szolgálja, és nem politikai vagy üzleti érdekeket. Kritikusaink folyamatosan bírálják minket, ezért bizonyítanunk kell, hogy semmilyen más érdeket nem tartunk szem előtt, csak a nyilvánosságot. Kötelességünk, hogy mindenkit – nemcsak a politikai hatalom birtokosait – számonkérjünk és elszámoltassunk.

Pártatlan újságírás igenis létezik

„Szerintem a független és objektív média ideája leáldozott” – mondta korábban Partos Bence, a Transzparens Újságírásért Alapítvány alapítója abban az interjúban, amelyet Bodoky Tamás főszerkesztő készített és az Átlatszó.hu-n jelent meg 2023-ban¹. „Politikai érdektől független újságírás, ha kis mértékben is, de nyilván előfordulhat. Ideológiáktól független azonban nem” – tette hozzá.

Úgy vélem, Partos téved, bár ez attól is függ, milyen értelemben használjuk az „ideológia” fogalmát. Magam részéről inkább a következő állítást fogadom el: „Teljesen objektív újságíró nem létezik, de objektív újságírás igen.”²

Szilárdan hiszem, hogy az újságírás közszolgáltatás.

Egy korábbi – a brit Daily Telegraphnál dolgozó újságírók körében végzett – felmérés azt mutatta, hogy többségük a Munkaspártra szavazott, annak ellenére, hogy egy tekintélyes konzervatív újságnál dolgoztak. Vajon ez ma is így van? Az arany szabály, hogy cikkeinkből ne lehessen kitalálni, melyik pártra szavazunk.

Az 1980-as évek végén gyakran cseréltem eszmét Hankiss Elemérrel, a neves magyar szociológussal a budapesti Várnegyedben, a Magyar Tudományos Akadémia épületében található irodájában. Mindig kihúzta a vezetékes telefont a falból. Akkoriban azt hittük, hogy így hallgatja le a titkosszolgálat az általa megfigyelteteket.

Olyan időket éltünk, amikor a hatalom elvesztette a saját magába vetett hitét, és virágoztak az MSZMP-től, mint állampárttól független kezdeményezések, klubok és egyesületek. A Fidesz 1988 márciusában történt megalakulása csak egy volt ezek közül. Ebben az időben Magyarországon pártatlan optimizmus uralkodott. Az összefogó erő az volt, hogy szinte mindenki ellenezte az egypártrendszer, az állampárt kizárólagos hatalmát. Bár a megosztottság első jeleit már akkor is tapasztalni lehetett, különösen a „népi” és az „urbánus” értelmiségi csoportok között, a politikai táborok egymás ellen fordulása csak később jött el.

1 Partos Bence: „A független és objektív média ideája leáldozott” (<https://atlatsz.hu/kozugy/2023/05/15/partos-bence-a-fuggetlen-es-objektiv-media-ideaja-lealdozott/>)

2 Ezt Bill Kovach és Tom Rosenstiel fogalmazták meg a The Elements of Journalism című könyvükben: <https://www.tomrosenstiel.com/essential/the-elements-of-journalism/>

Kettős erkölcs

Hankiss hitt abban, hogy új erkölcsi alapokra van szükség a társadalomban, és új társadalmi szerződésre a hatalmon lévők és az állampolgárok között. „Az emberek megtanultak túlélni egy kettős erkölcsű világban: nyilvánosan alkalmazkodtak a hazugságokhoz, míg magánéletükben más értékeket vallottak” – mondta Hankiss a kommunizmus bukása előtti magyar társadalomról.

1990 után, amikor egy rövid ideig az állami Magyar Televízió elnöke volt, Hankiss így fogalmazott: „Nekünk nem egyszerűen rendszerváltásra van szükségünk, hanem lelki átalakulásra – arra, hogy megváltozzon a polgárok egymáshoz való viszonya.” Hatalmas dolgot kért honfitársaitól: bátorságot és erős kiállást azért, hogy szembenézzenek a múlttal és a jelennel. Azt szorgalmazta, hogy olyan értékekben és alapvetésekben állapodjanak meg, amelyekben a túlnyomó többség egyetért. A vitákat pedig e kereteken belül folytassák le.

Hankiss egy 2002-ben megjelent esszéjében³ több időszakot azonosított 1990 után: az „átmenet” időszakát, amelynek alapjául az a vicc szolgált, miszerint az államszocializmus demokratikus és piacgazdasági rendszerré alakítása olyan, mintha egy Trabantot Mercedesre akarnánk átalakítani menet közben. Ezt követte 1992-től 1994-ig a „tanulóévek korszaka”, amikor Magyarország és a többi fiatal kelet- és közép-európai demokrácia a nyugati politikai modellt próbálták meg utánozni.

Később, 1999-ig tartott az „új félelmek korszaka”. „A nemzet, az etnikai hovatartozás, az identitások és az ideológiák voltak a fő kérdések. [...] Az általános hozzáállás érzelmi volt. A hangulatot a bizalmatlanság, a félelem és az intolerancia jellemezte.” Hankiss szerint túl sok értelmiségi vett részt a politikában „túl korán, túl könnyen, túl sokat és túl alázatosan.” Ennek eredményeként ezen értelmiségiek elvesztették objektivitásukat. Hankiss szerint 1999-től „a zavarodottság korszaka” következett. Úgy vélte, a demokrácia eszméje már nem ugyanazt jelentette mindenki számára, annak különböző formái – konszenzusos kontra többségi, illetve a liberális versus antiliberális – közötti viták uralták a közbeszédet.

Sólyom józan hangja

Egy ideig úgy tűnt, Sólyom László köztársasági elnökké választása 2005-ben kiutat kínálhat ebből a helyzetből. Sólyom, akit a rendszerváltás után a magyarországi jogállamiság és emberi jogok egyik fő megalapozójaként tartanak számon, korábban az Alkotmánybíróság elnöke volt. Egy civil szervezet, a Védegylet javasolta államfőnek, és jogtudósként a pártpolitikai csatatéren felül állt.

Elnöksége akkor ért véget, amikor a Fidesz 2010-ben földcsuszamlásszerű győzelmet aratott és kétharmados többségre tett szert az új parlamentben. Ez lehetőséget adott a kormánypártnak, hogy megszabaduljanak Sólyomtól, akit – mivel autonóm személyiség volt – a „fülkeforradalom” egyik fő akadályának tartottak.

Sólyom László Orbán-kritikájának a lényege az volt, hogy a kormánynak – függetlenül attól, hogy mekkora támogatottságot szerez a választásokon, és hány képviselői helyet szerez a parlamentben – nincs joga önkényesen irányítani az országot.

Utódjának kinevezése már kijelölte az új, fideszes „időszámítás” kezdetét, amikor célként a „nemzeti szuverenitás” megvalósítását tűzték ki az alapvető emberi jogok fölé helyezve. Az új, 2011-es alkotmány nem a Hankiss által szorgalmazott, a hatalmon lévők és az állampolgárok közötti társadalmi szerződésen alapuló semleges és pártatlan dokumentum lett, hanem Orbánnak és pártjának a politikai eszközévé vált. „Az alkotmányozás elveszítette méltóságát, a közönséges parlamenti huzavona színvonalára süllyedt” – mondta akkor egy, a Heti Válasznak adott interjúban Sólyom László⁴.

Sólyom jogállamiság-felfogásának középpontjában a „lát-hatatlan alkotmány” fogalmába vetett hite állt. Az emberi méltósághoz való jogot tartotta minden más jog forrásának. A Fidesz ezzel szemben a 2011-es alkotmányban a nemzeti szuverenitást helyezte előtérbe. Hasonlóképpen jártak el a 2021-es „gyermekvédelmi” törvény esetében.

3 Brilliant ideas or brilliant errors? Twelve years of social science research in Eastern Europe / Hankiss, Elemér. - In: Three social science disciplines in Central and Eastern Europe... / Kaase, Max (Ed.) [et al.]. - Berlin : 2002. p. 17-24. (<https://d-nb.info/1191487369/34>)

4 Sólyom: az új alkotmánnyal valódi bajok is vannak, hvg.hu, 2011. április 18. (https://hvg.hu/itthon/20110418_solyom_az_alkotmany_heti_valasz)

Sólyom László Orbán-kritikájának a lényege az volt, hogy a kormánynak – függetlenül attól, hogy mekkora támogatottságot szerez a választásokon, és hány képviselői helyet szerez a parlamentben – nincs joga önkényesen irányítani az országot. A győztes, magyarázta Sólyom, nem uralhat le mindent. A demokratikus fékeket és ellensúlyokat, amelyek 1990 után beépültek az állam szerkezetébe, a hatalom felszámolta vagy elfoglalta.

„Kонец experimentu”, a kísérlet vége, énekelte 1990-ben a népszerű cseh zenész, Vladimír Merta a kommunizmus végéről. De amit Orbán, Trump és az újpapulista jobboldal más vezetői tesznek, az egy új kísérlet. Talán Merta írhatna egy új dalt, „a kísérlet kezdete” címmel.

A „Brexit: Háborúban mindent szabad” (eredeti cím: Brexit: The Uncivil War) című, 2019-ben megjelent film-ben elhangzik egy emlékeztető párbeszéd Dominic Cummings, a „kilépés” és Craig Oliver, a „maradás” kampányának vezetője között. Éppen azon a napon találkoztak, amikor Jo Coxot, a menekültekért és a társadalmi igazságosságért küzdő, az EU-ban maradás mellett erőteljesen kiálló munkáspárti képviselőt meggyilkolták. Cummings és Oliver beülnek egy italra egy közeli pubba, ahol a következő párbeszéd hangzik el:

Dominic Cummings: „Ugyan, Craig! Én csak próbálok magunkat felkészíteni. Nem az a vonat fog befutni, amelyiket vártad, nem ez volt a hirdetőtáblán, na bumm, igazából én sem ilyet képzeltem. De én ezt elfogadom. És nem állíthatod meg! Jól mondd, új politika honosodott meg. Amit nem tudsz irányítani.”

Craig Oliver: „Vigyázz, mit kívánsz! Ti sem fogjátok tudni kézben tartani.”

Koniec experimentu, a kísérlet vége, énekelte 1990-ben a népszerű cseh zenész, Vladimír Merta a kommunizmus végéről. De amit Orbán, Trump és az újpapulista jobboldal más vezetői tesznek, az egy új kísérlet. Talán Merta írhatna egy új dalt, „a kísérlet kezdete” címmel.

Ismétlődik a történelem

1987 februárjában a Népszabadságban – akkoriban az MSZMP pártlapjában – megvádoltak, hogy beavatkozom a magyar belpolitikába. Bűnöm az volt, hogy beszámoltam a Magyar Írók Szövetsége és az MSZMP közötti vitáról, amelyet a párt nem akart nyilvánosságra hozni. A kommunista párt egy új, a már meglévővel rivális, párt-hoz hű szervezetet akart létrehozni Írók Szövetsége néven, de a legtöbb író ezt elutasította és a maradást választotta. Tudósításaimat angolul írtam, BBC-s kollégáim Londonban fordították azokat magyarra (és sok más nyelvre, köztük oroszra és kínaira), amelyeket aztán a BBC magyar nyelvű adásaiban tettek közzé. A hatalom úgy vélte: beszámolóim hatással voltak a magyar közéletre, mert amikor az érintettek megtudták, hogy csak néhány író csatlakozott az új szervezethez, az visszatartó erejűnek bizonyult. Néhány nappal a cikk megjelenése után behívtak a külügyminisztériumba, ahol azt mondták: „A külföldi tudósító feladata, hogy a külföldi közönségnek tudósítson, nem a magyar közönségnek”.

„Riportjaim pontosságával vagy azok következményeivel van problémája?” – kérdeztem Tóth Lajos külügyminisztériumi tisztviselőtől. A következményekkel, válasszta. „Én csak a pontosságért vagyok felelős” – feleltem. „A továbbiakban is ugyanolyan pontossággal fogok tudósítani” – mondtam udvariasan, de határozottan. Másnap a brit nagykövet elvitt kávézni a Gerbeaud-ba. Miután meggyőződött arról, hogy a szomszéd asztaloknál is hallják, amit mond, azt mondta: „Természetesen, ha kiutasítják önt Magyarországról, nekünk is ki kell utasítanunk az ő emberüket Londonból.” Ezzel ez a kérdés rendeződött is.

2025 májusában ismét azzal vádoltak, hogy beavatkozom a magyar belpolitikába⁵. A fent idézett Népszabadság-cikkhez hasonlóan az írás szerző nélkül, névtelenül jelent meg, most éppen a Mandiner című kormánypárti orgánumban. A BBC-t és engem is azzal vádoltak, hogy egy ellenzéki pártot támogatunk. Véleményem szerint a Mandiner cikke nem tekinthető újságírásnak, hanem politikai propagandának.

5 A BBC is beszámolt a magyar belpolitikába: nagyon szurkolnak Magyar Péternek és az ukrán titkosszolgálatnak, Mandier.hu, 2025. május 28. (<https://mandiner.hu/kulfold/2025/05/a-bbc-is-beszallt-a-magyar-belpolitikaba-nagyon-szurkolnak-magyar-peternek-es-az-ukran-titkosszolgálatnak>)

Menekültügy

A menekültekkel, migrációval és menekültügyi kérdésekkel kapcsolatos tudósításaim – különösen a 2015 januári menekültválság óta, amikor az Orbán-kormány „háborút hirdetett” a migráció ellen – nagy figyelmet kapnak. A kormány narratívájának egyik sarokköve, hogy létezik „Soros-terv”, amelynek célja, hogy évente egymillió, többségében muszlim migránst telepítsenek át Európába.

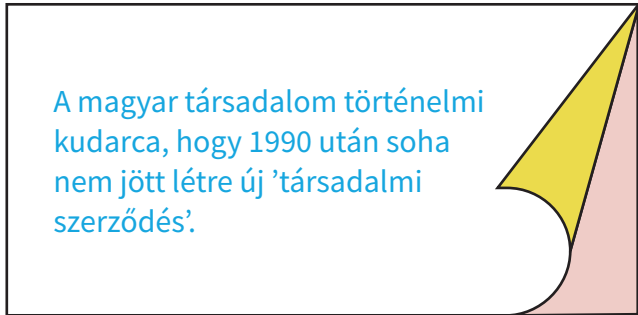
Újságíróként erről a témáról meglehetősen könnyű tudósítani. Gyakran látogatok az országhatárhoz, mind a magyar, mind a szerb oldalon, hogy személyesen találkozzak a menekültekkel. A kérdéseim mindig ugyanazok: ki vagy? Miért hagytad el az országodat? Miért most? Hová mész? És mennyi ideig tervezel maradni? Interjúkat készítek a helyi lakosokkal is az aggodalmaikról. Megszólaltatok kormánypárti és ellenzéki politikusokat, civil szervezeteket, mint a Magyar Helsinki Bizottság vagy a Migration Aid, beszélek embercsempészekkel és rendőrökkel.

A BBC-nek készült riportomban – amely a 2015 augusztusában történt, Parndorf mellett bekövetkezett tragédia 10. évfordulójára készül – bolgár embercsempészeket kerestem fel. Metodit és Ventsislavot kérdeztem, akik életfogytiglani börtönbüntetést kaptak. Észak-Irakba utaztam, hogy beszéljek Hazemmel, a 14 éves Elin és a 16 éves Alend apjával. Velük volt a harmadik testvér, a 21 éves Herish is. Mindhárom fiatal meghalt a fehér hűtőkamionban. Interjút készítettem a magyar rendőrség illegális migráció elleni osztályának akkori vezetőjével is. A dokumentumfilmben feltett kérdésem: hogyan lehetett volna elkerülni a haláleseteket? A válaszok bonyolultak. Az élet bonyolult. Az újságírás bonyolult.

Nincs társadalmi szerződés

Összefoglalva: 2025-ben sokkal nehezebb újságírónak lenni, mint 2015-ben. A mainstream újságírás régi modelljét az internet nyújtotta platformok és szolgáltatások aláásták. Ma már mindenki lehet újságíró; az objektivitás eszméje és értéke roncsolódott. Mindannyiunk felé elvárás, hogy legyen véleményünk, és az algoritmusok arra ösztönöznek minket, hogy azokat minél szélsőségesebben, hevesebben fogalmazzunk meg. Ezekből lesznek a nagy elérésű, reklámokat generáló tartalmak, mert érzelmeket váltanak ki.

Úgy gondolom, hogy a magyar társadalom történelmi kudarca, hogy 1990 után soha nem jött létre új „társadalmi szerződés”. Ez talán csak kevesek álma volt, köztük Hankiss Elemér és Sólyom Lászlóé, és az enyém.

A magyar társadalom történelmi kudarca, hogy 1990 után soha nem jött létre új 'társadalmi szerződés'.

Magyarországnak volt egy fiatal, dinamikus és rendkívül tehetséges politikusa... Talán csak Orbán Viktor rendelkezett azzal a karizmával, politikai képességekkel és elegendő támogatottsággal, hogy széleskörű konszenzust érjen el a magyar társadalomban. De ahelyett, hogy egyesítette volna a nemzetet, további megosztottságba sodorta, és akaratát egyoldalúan rákényszerítette a magyar társadalomra.

A szerző a BBC budapesti tudósítója

Védekezés a propagandagépezet ellen Nem sok eszköz maradt

A NER bő másfél évtizedes fennállása alatt alternatív nyilvánosságot és dezinformációs propagandagépezetet épített ki, miközben ellehetetleníti törekszik a független szerkesztőségek és újságírók munkáját. Mit lehet tenni?

Magyarországon a politikai berendezkedéshez hasonlóan „hibrid” médiarendszer alakult ki. A kormányzat a független médiumok lehetőségeit és érdemi működését 2010 óta fokozatosan és egyre durvábban szűkíti, aminek eredményeként a társadalom egyre szélesebb rétegeihez csak a kormányzati narratívát közlő nyilvánosság jut el. A független médiumok helyzete egyre nehezebb, egyebek mellett azért is, mert nehéz hozzájutni az információkhoz, és a hatalmi gépezet immár egzisztenciálisan is fenyegeti az újságírókat.

Jogorvoslati eszközök

A hagyományos jogorvoslati eszközök között tartják számon a sajtópereket és a többféle jogcímen, például a képmáshoz vagy a jóhírnévhez fűződő jogok megsértése miatt kezdeményezhető személyiségi jogi pereket, valamint a személyes adatok védelmét szolgáló eljárásokat.¹ A személyiségi jogok büntetőjogi védelmét a rágalmozás és a becsületsértés büntetőtörvényi tényállásai szolgálják.² Az újságírókkal és aktivistákkal szemben, tényfeltáró munkájukkal összefüggésben gyakran kezdeményeznek büntetőeljárást rágalmozás vagy becsületsértés miatt, ami azáltal is súlyos hátrányt okoz, hogy az újságíró mindaddig büntetőeljárás hatálya

alatt áll és ilyen minőségben szerepel a bűnügyi nyilvántartásban, amíg az eljárás le nem zárul. Ez is mutatja, hogy a verbális megnyilvánulások büntetőjogi fenyegetettsége milyen súlyos kockázatokkal jár a szólás- és sajtószabadság érvényesülése szempontjából.³

A klasszikus jogi eljárások csapdája, hogy a politikai propagandát terjesztő szereplők szintén a sajtó- és véleménynyilvánítási szabadság gyakorlására hivatkoznak az általuk véghez vitt durva és hazug lejárató kampányok során.⁴ Kimutatható ugyanakkor, hogy a független médiumokat lényegesen kevesebbszer marasztalják el a bíróságok, mint a közpénzekkel megtámogatott propagandát.⁵ A sajtóperek ma már nem képesek betölteni a valódi funkciójukat, mivel a társadalom egy része számára nem alapvető szempont a hitelesség, hiszen ideológiai elkötelezettség alapján tájékozódnak. A sajtóperek száma (még inkább a kormánypropagandát terjesztő médiumok által elbukott sajtóperek kimagasló aránya) ugyanakkor fontos mutató mind a jogalkalmazás, mind a médiafogyasztás szempontjából. A sajtópereknél összetettebb személyiségi jogi perek átfogóbb védelmet képesek nyújtani, mivel sérelemdíj révén az elszenvedett sérelmek orvoslására is lehetőséget teremtenek, ugyanakkor a magasabb költségek miatt nagyobb kockázatot is jelentenek.

- 1 A személyiségi jogok védelme körében lásd a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 2:42-2:54. §-t, az adatvédelmi hatósági eljárásra nézve pedig az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény 14. §-t, 22. §-t, 51/A. § (2) bekezdését, valamint 52. § (1) bekezdését.
- 2 Lásd a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 226-227. §-t, valamint 229. §-t.
- 3 Előrelépésnek tekinthető, hogy a becsületsértés és a rágalmozás nem büntethető, ha a közügyek megvitatása során médiaszolgáltatás útján elkövetett magatartás útján valósul meg. A szabályozás hibája, hogy kizárólag a médiaszolgáltató (azaz a nyilvántartott sajtó) mentesülhet ezáltal a büntetőjogi következmények alól. (Btk. 226. § (3) bekezdés).
- 4 Lásd: 3408/2023. (X. 11.) AB határozat
- 5 Erdélyi Katalin: „A Magyar Nemzet, az Origo és a Ripost bukta a legtöbb sajtópert 2024-ben”, Átlátszó.hu, 2025. március 13. (<https://tinyurl.com/439mp2kc>).

A Hír Tv még a kormánykritikus időszakában riportot készített a 2018-as választáson az ukrán határ melletti Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei IV-es számú választókerületben tapasztalható buszszállításokról. A riportot számos más újság szemlélte, idézeteket közölve a filmben elhangzottakból. A választókerület fideszes jelöltje, Tilki Attila rágalmazás miatt feljelentést tett hat újságíró ellen, akik különböző sajtószervek képviselői voltak és névvel vállalták a megjelenő cikkeket. A választási visszaélésnek minősülő buszszállítás ügyében nem indult büntetőeljárás, annak ellenére, hogy a Kúria mint a választási ügyekben eljáró felülvizsgálati bíróság tényként megállapította a választópolgárok szervezett szállítását. Mégis, 2018. és 2025. között, amikor a jogerős felmentő ítélet megszületett végre, az újságírók büntetőeljárás hatálya alatt álltak, és számos bírósági tárgyaláson kellett részt venniük.

A karcagi rendőrkapitány 2019-ben lemondott a tisztségéről, miután kikerült egy hangfelvétel, amelyen egy beosztottját utasítja arra, hogy ne bírságozzák meg a szabálytalanul parkoló orvosokat, mert akkor nem jutnak be soron kívül az egészségügyi ellátásokra. A hírt számtalan sajtószerv és blog-szerző átvette, ezért a rendőrfőnök a lemondása ellenére több tucat újságíró, néhány civil megszólaló, valamint néhány ellenzéki politikus ellen feljelentést tett. Az ügyben gyanúsított kihallgatások voltak, majd a feljelentő személye miatt közzéadás bűncselekményi minősítés is napirenden volt az ügyészség részéről. 2021-ben végül – vélhetően a Covid miatti tömeges eljárás-megszüntetések miatt – a nyomozást megszüntették. Az alapügyben érintett – orvosokat jogszerűen bírságoló – rendőrök ellen ugyanakkor fegyelmi eljárás indult.

A GDPR-fegyver

A politikai és/vagy gazdasági hatalommal rendelkezők közül azok, akik kerülni igyekeznek a nyilvánosságot, egyre gyakrabban élnek a GDPR kínálta jogorvoslati lehetőségekkel, ami jelentős terhet ró a sajtóra. Magyarország nem alkotott a GDPR által a tagállamok számára megengedett speciális szabályokat a sajtó tevékenységéhez kötött adatkezelésre, ezért a sajtónak is szigorú általános adatkezelési kötelezettségeket kell betartania. Ez nyilvánvalóan nem lehetséges minden adatgyűjtő feladat során, ezért a GDPR alapú eljárások jóval nagyobb kockázattal járnak, mint a személyiségi jogi perek és a sajtóperek. Az ügyekben a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság (NAIH) jogosult eljárni, amely nagy összegű bírságot is kiszabhat.

A hatalom birtokosai a rendelkezésükre álló korlátlan anyagi és emberi erőforrások igénybevételével – sokszor egymással párhuzamosan – alkalmazzák a jogorvoslati eszközöket. Ezáltal gyakran elrettentő szándékkal és nyilvánvalóan alaptalanul próbálnak meg a joggal és a lehetőségeikkel visszaélve, eltúlzott igényeket érvényesíteni. A perek célja a megfélemlítés, az anyagi és a fizikai kifárasztás és az öncenzúrára készítés, vagyis a szabad sajtó és a civilek ellehetetlenítése. Az ilyen típusú ügyeket hívja a gyakorlat SLAPP pereknek (strategic lawsuits against public participation – a közéleti részvételt akadályozó stratégiai per). Erre tipikus hazai példa a Hell Energy Drink tulajdonosainak a Forbes Magazinval szemben indított számos eljárása (lásd erről Zsiborás Gergő írását a 18. oldalon).

Az Európai Unió Tanácsa 2024. március 19-én fogadta el az Anti-SLAPP Irányelvet, melynek célja, hogy anyagi és eljárásjogi védelmet nyújtson a stratégiai perek elszívóinak, egyebek mellett perköltség-biztosíték és az eljárás korai megszüntetése által.⁶ A szabályozás hazai átültetése még nem történt meg, és egyelőre csak a határon átnyúló ügyekre vonatkozik, de elvei országhatárokon belül is alkalmazandóak, hiszen több intézkedési lehetőség már most jelen van a hazai jogrendszerben, ezért ajánlatos már most minden eljárásban hivatkozni az irányelv tartalmára.

Szűkülő szabadságjogok

A kormány a kritikus nyilvánosságot (és általában a szabadságjogok gyakorlását) jogalkotással, veszélyhelyzeti rendeletekkel és átláthatatlan salátatörvényekkel szűkíti tovább, amelyek éppen a korábban a sajtó által megnyert perek tapasztalataiból, vagy akár a folyamatban lévő ügyekre válaszul születnek (lásd erről Ligeti Miklós írását a 13. oldalon).

A sajtó- és véleménynyilvánítási szabadsággal leggyakrabban ütköző alapjogok (emberi méltóság, magán-szféra, személyes adatok, gyermekek védelme) egyre szélesebb körű védelmet kapnak az Alaptörvény sorozatos módosítása következtében. Ennek a gyakorlatban számos következményét ismerjük: a könyvek fóliázását, az egyes médiatartalmak korhatár-besorolási kötelezettségét, és a Pride felvonulás tervezett (de végül sikertelen) betiltását is.

Közvetlenül kihat a véleménynyilvánítási szabadság gyakorlására is, hogy 2010-től kezdődően fokozatosan és egyre egyértelműbben sérül a bírói függetlenség. Míg a járásbírói és törvényszéki szinteken a szólásszabadság alapjogi értékelése tapasztalat szerint megfelelően működik, addig a felsőbb bíróságokon (Alkotmánybíróság, Kúria, Ítéltáblák) többnyire a kormányzati állásponttal inkább egyező ítéletek születnek, nem függetlenül a felsőbbbíróságok kormányhoz lojális személyi állományától.⁸ Az utóbbi időben szakmai körökben is rengeteg kritika éri a bírói függetlenséget.⁹ Jellemző, hogy a kritikát megfogalmazó bírók egzisztenciális fenyegetettséggel is szembesülnek.¹⁰

A hvg.hu kikérte a Covid járvány alatt működő Operatív Törzs üléseinek jegyzőkönyveit, tekintettel arra, hogy a pandémia már megszűnt, a veszélyhelyzet sem a vírus miatt állt fenn (épp háborús veszélyhelyzet volt). A Belügyminisztérium megtagadta az adatok kiadását, majd a per első tárgyalását követően megszületett az a 356/2022. (IX.19.) Korm. rendelet, amely kizárólag ennek a pernek a tárgyát szabályozta, megállapítva, hogy az Operatív Törzs jegyzőkönyvei alapvetően döntéselőkészítő iratnak minősülnek. Erre tekintettel az elsőfokú bíróság elutasította az adatok kiadására irányuló keresetet, mivel a rendelet visszamenőleges hatállyal a már folyamatban lévő perekre is alkalmazni rendelte. Az ügyben a másodfok ugyan ezt az ítéletet megváltoztatta, de a Kúria végül az elsőfokú ítéletet hagyta helyben.⁷

- 6 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/1069 irányelve (2024. április 11.) a közéletben részt vevő személyeknek a nyilvánvalóan megalapozatlan keresetekkel vagy visszaélészerű bírósági eljárásokkal („közéleti részvételt akadályozó stratégiai perekkel”) szembeni védelméről.
- 7 Lásd az Alaptörvény negyedik módosítását (2013. március 25.), hetedik módosítását (2018. június 28.), valamint a tizenötödik módosítását (2025. április 14.).
- 8 Lásd a Kúria Pfv.20852/2024/7. számú ítéletét és az Alkotmánybíróság 3203/2025. (VI. 23.) AB határozatát.
- 9 Mucsi Viktor - Kozics Júlia: „Ilyen még nem volt: utcára vonultak a bírák Magyarországon”, Index.hu, 2025. február 22. (<https://index.hu/belfold/2025/02/22/tuntetes-igazsagszolgaltatas-birak-demonstracio-magyar-biroi-egyesulet?token=0ece62edf0a405c7f8374196a5d34475>), valamint Kerényi György: „Többbezs bírói ültetés nemzetközi bírói szolidaritás mellett”, Szabad Európa, 2025. február 22. (<https://tinyurl.com/y68jyze4>)
- 10 Pupli Anna Sára: „Törvényt sértett a Kúria elnöke, amikor felmentette Kovács András tanácselnököt a jogerős ítélet szerint”, Telex.hu, 2025. június 17. (<https://tinyurl.com/mv25m63k>)

Jogon kívüli módszerek

A fentiekén túl számos egyéb eszközt alkalmaz a politikai kontroll nélküli hatalmi gépezet a szabad nyilvánossággal szemben. Az alábbi eszközöknek is megvan a formális jogszabályi alapja, ugyanakkor mind a létrejöttük módjában (jogalkotási elvek teljes ignorálása), mind a céljukat tekintve ellentétesek a jogállami berendezkedéssel, és gyakran érdemi jogorvoslatot egyáltalán nem tesznek lehetővé, ezért minősíthetők „jogon kívüli” módszereknek.

Ilyen a Pegasus kémsoftver, amely – bár alapvetően bűnüldözési és nemzetbiztonsági célokra kifejlesztett megfigyelési módszer, mégis – bevetik a kritikát megfogalmazókkal, újságírókkal, ügyvédekkel, tiltakozó diákokkal, ellenzéki politikusokkal szemben.¹¹ A megfigyelés mellett a kormány lejárató kampányokat indít, melyeket a propagandisták tömegesen és sokszor az elvesztett sajtóperek ellenére ismétlődően terjesztenek. Az állam létrehozta azokat az intézményeket, amelyek a kormány politikai ellenfeleivel és a kritikus civilekkel szemben is alkalmasak arra, hogy ellenségképet gyártsanak. Idegen érdekek képviselőjeként állítják be őket úgy, hogy hivatkozásként használnak egyébként mindenki által tisztelt és védendő jogokat és érdekeket. Ennek tipikus példája a Szuverenitásvédelmi Hivatal és a működése alapjául szolgáló szuverenitásvédelmi törvény.¹² Ilyen volt korábban a Stop Soros törvénycsomag, a civilek elleni kampány, majd újabban a gyermekvédelemre és a szuverenitásra hivatkozással a sajtó működésének korlátozásával is fenyegető „átláthatósági” törvényjavaslat.¹³

Az újságírókat illető, de az informátorát védő fontos intézmény a forrásvédelem, mely nem abszolút jog, azaz bizonyos esetekben jogszerűen korlátozható.¹⁴ A hatalom itt ismertett módszerei közül különösen a titkos megfigyelések veszélyeztetik a források védelmét, miközben éppen a szabadság szűkülő köreinek a védelme és az információszerzés fokozódó nehézségének a leküzdése érdekében egyre nagyobb szükség van a források hatékony védelmére.

Mit lehet és kell tenni?

Egy autoriter rendszerben nehéz olyan megoldásokat felvázolni, amely képes megvédeni a sajtó szabadságát és az újságírók személyét egyszerre. Fő szabályként meg kell felelni a hatályos jogszabályoknak, ugyanakkor a jogon kívüli eszközökkel kapcsolatban stratégiai döntés kérdése, hogy miként védekezzünk.

A sajtót terhelő objektív felelősségre és bizonyítási teherre tekintettel az állításokat mindig több forrásból kell ellenőrizni, a bizonyítékokat tematikusan el kell tárolni és meg kell védeni. A források és egyéb érintettek részére megfelelő adatkezelési tájékoztatót szükséges nyújtani a lehetséges jogi kockázatokra is kiterjedően, egyúttal kerülni kell a szükségtelen adatkezelést, valamint az esetleges bizonyítási szükségességeket. Az érintetteket meg kell keresni és megszólalási lehetőséget kell biztosítani nekik, továbbá a cikkeket jogi szempontból előzetesen ellenőrizni szükséges.

A kockázatok csökkentése érdekében érdemes egyéni szinten is tudatosan felkészülni. A személyes életben ne legyenek rendezetlen ügyek (tartozások, jogviták, lejárt igazolványok, stb.). A közösségi média felületeket tudatosan kell használni, kerülni kell a személyes – főleg a gyerekekre vonatkozó – információk közzétételét, az online aktivitások láthatósági beállításait frissíteni szükséges. Az újságíróknak érdemes elkülöníteniük magánéletük információit a munkájukhoz szükséges adatoktól, akár külön eszköz használatával is. Fontos a technikai felkészültség, megfelelő szintű fizikai és adatbiztonsági védelem kiépítése, kétlépcsős hitelesítések használata.

A szerkesztőségeknek is érdemes felkészülni, megfelelő jogi és szakmai képzésekkel, veszélyhelyzeti tervekkel, az esetleges ellenőrzések során megfelelő kompetenciával rendelkező személy meghatalmazásával. Fontos, hogy a munkatársak részére technikai, anyagi, jogi és szükség esetén mentális segítséget nyújtson a munkahely.

A szerző ügyvéd

11 Panyi Szabolcs: „Így hullottak az igazság morzsái a Pegasus-ügy két éve alatt”, Direkt36.hu, 2023. július 18. (<https://tinyurl.com/mwxxmrdx>)

12 A nemzeti szuverenitás védelméről szóló 2023. évi LXXXVIII. törvény

13 Lásd a közélet átláthatóságáról szóló T/11923. számú törvényjavaslatot.

14 A forrásvédelem a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló 2010. évi CIV. törvény Smtv. 6. § (1) bekezdésén alapul. A forrás felfedését a bíróság kivételes esetekben, bűncselekmény elkövetésének felderítése érdekében rendelheti el. A forrásvédelem a jogi eljárásokban gyakran összeütközésbe kerül az objektív felelősség miatt érvényesülő bizonyítási teherrel. Ezért minden esetben gondos mérlegelést igényel, hogy a forrás felfedése helyett milyen egyéb eszközökkel tud bizonyítani a sajtó. A bíróság a szabad bizonyításra tekintettel bármit elfogadhat, lényeges, hogy már a cikk megjelenése idején legyen létező bizonyíték (tanúk, okiratok, az újságíró előadása az információk megszerzésének körülményeiről).

